Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
ATHANASIOSA RANTOSA
od 4. listopada 2024. [1]

**Predmet C-365/23 [Arce]** [i]

**SIA „A”**
**protiv**
**C,**
**D,**
**E**

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputila Augstākā tiesa (Senāts) (Vrhovni sud (Latvija))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Članak 1. – Područje primjene – Članak 2. točka (b) – Pojam ‚potrošač’ – Članak 3. stavak 1. – Članak 4. stavak 2. – Članak 5. – Članak 6. stavak 1. – Članak 8.a – Unaprijed formuliran standardni ugovor – Ugovor sklopljen između pružatelja usluga sportskog razvoja i potpore karijeri te maloljetnog ‚perspektivnog’ igrača kojeg zastupaju njegovi roditelji – Odredba kojom se utvrđuje obveza tog sportaša da pružatelju usluga plaća naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih petnaest godina – Povelja Europske unije o temeljnim pravima – Članak 17. – Pravo vlasništva – Članak 24. – Prava djeteta”

## I. Uvod

1. Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. točke (b), članka 3. stavka 1., članka 4. stavka 2., članka 5., članka 6. stavka 1. i članka 8.a Direktive 93/13/EEZ [2] o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima, u vezi s člankom 17. stavkom 1. i člankom 24. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja).

2. Zahtjev je podnesen u okviru spora između, s jedne strane, društva A, odnosno društva s ograničenom odgovornošću koje je u skladu s latvijskim pravom osnovano s ciljem osiguravanja razvoja sportaša u Latviji (u daljnjem tekstu: društvo A), i, s druge strane, fizičke osobe C, maloljetnog „perspektivnog” amaterskog igrača, i njezinih roditelja, osoba D i E (u daljnjem tekstu: roditelji), u pogledu naknade koju društvo A naplaćuje osobi C kao protučinidbu za

[1] Izvorni jezik: francuski

[i] Naziv ovog predmeta je izmišljen. On ne odgovara stvarnom imenu nijedne stranke u postupku.

[2] Direktiva Vijeća od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24. i ispravak SL 2024./90009, L), kako je izmijenjena Direktivom 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. (SL 2011., L 304, p. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260. i ispravak SL 2024./90093, L)

pružanje usluga, a koja je predviđena ugovorom o pružanju usluga potpore sportskom razvoju i pomoći karijeri koji su 14. siječnja 2009. sklopili, s jedne strane, društvo A i, s druge strane, osoba C, i njezini roditelji – osobe D i E (u daljnjem tekstu: sporni ugovor).

3. U okviru ovog predmeta Sud će trebati ispitati primjenjivost prava Unije u području zaštite potrošača, osobito Direktive 93/13, na ugovor kao što je sporni ugovor, u konkretnom kontekstu prvotno maloljetnog potrošača kojeg su zastupali njegovi roditelji, a koji je tijekom trajanja ugovora postao punoljetan i profesionalni igrač. Presuda koja će se donijeti, a kojom će se oblikovati obrisi primjene te direktive, svakako će utjecati na sadržaj te vrste ugovora, i to znatno izvan samog područja sporta.

## II. Pravni okvir

### *A. Pravo Unije*

#### *1. Direktiva 93/13*

4. U skladu s desetom, trinaestom i šesnaestom uvodnom izjavom Direktive 93/13:

„budući da je djelotvorniju zaštitu potrošača moguće postići usvajanjem ujednačenih zakonskih propisa u području nepoštenih ugovornih odredaba; budući da bi se ti propisi trebali primjenjivati na sve ugovore koji se zaključuju između prodavača ili pružatelja i potrošača; budući da zbog toga iz područja primjene ove Direktive treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje, ugovore koji se odnose na nasljedna prava, ugovore koji se odnose na prava iz obiteljskog zakona i ugovore koji se odnose na osnivanje i ustrojavanje trgovačkih društava ili na ugovore o partnerstvu;

[…]

budući da se pretpostavlja da zakonske ili regulatorne odredbe država članica kojima se izravno ili neizravno utvrđuju odredbe potrošačkih ugovora ne sadržavaju nepoštene odredbe; budući da se stoga ne čini potrebnim da ovoj Direktivi podliježu odredbe koje se temelje na obvezujućim zakonskim ili regulatornim odredbama i načelima ili odredbama međunarodnih konvencija čije su stranke države članice ili Zajednica; budući da se u tom pogledu izrazom iz članka 1. stavka 2. koji glasi ‚obvezujućim zakonskim ili regulatornim odredbama' obuhvaćaju i pravila koja se u skladu sa zakonom primjenjuju između ugovornih stranaka ako nisu utvrđena nikakva drukčija rješenja;

[…]

budući da se ta procjena nepoštenosti odredaba koja se provodi u skladu s odabranim općim kriterijima, posebno u prodaji ili pružanju javnih usluga gdje se usluge pružaju kolektivno čime se u obzir uzima čimbenik solidarnosti među korisnicima, mora upotpuniti tako da se najprije općenito ocijene različiti uključeni interesi; budući da to predstavlja uvjet o dobroj vjeri; budući da prilikom donošenja procjene o dobroj vjeri posebnu pozornost treba posvetiti jačini polazišta pregovaračkih strana, zatim je li potrošač bio naveden da prihvati odredbu i je li roba ili usluga

prodana ili pružena na temelju posebne narudžbe potrošača; budući da prodavatelj robe ili pružatelj usluga možda ispunjava uvjet o dobroj vjeri ako postupa pošteno i pravedno u odnosu na drugu stranu o čijim zakonitim interesima mora voditi računa."

5. U članku 1. stavku 1. te direktive navodi se:

„Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača."

6. U skladu s člankom 2. točkom (b) navedene direktive pojam „potrošač" definiran je kao „svaka fizička osoba koja nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije". U skladu s člankom 2. točkom (c) te direktive, pojam „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)" znači „svaka fizička ili pravna osoba koja nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu".

7. Člankom 3. Direktive 93/13 predviđa se:

„1. Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašli[ma] iz ugovora.

2. Uvijek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unaprijed pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora.

Činjenica da se o određenim aspektima neke odredbe ili o nekoj određenoj odredbi pregovaralo ne isključuje primjenu ovog članka na ostatak ugovora ako opća ocjena ugovora ukazuje na to da se ipak radi o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru.

Kad god prodavatelj robe ili pružatelj usluga izjavi da se o nekoj standardnoj odredbi pojedinačno pregovaralo, teret dokaza je na njemu.

[…]"

8. Člankom 4. te direktive određuje se:

„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.

2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene."

9. U članku 5. navedene direktive osobito se navodi da „[u] slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo."

10. Člankom 6. stavkom 1. te direktive predviđa se:

„Države članice utvrđuju da nepoštene odredbe upotrijebljene u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem nisu obvezujuće za potrošača, kako je predviđeno nacionalnim pravom, te da ugovor i dalje obvezuje stranke na temelju tih odredaba ako može i dalje važiti bez tih nepoštenih odredaba.”

11. Člankom 8. Direktive 93/13 određuje se da „[k]ako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ta direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom.”

12. U skladu s člankom 8.a stavkom 1. te direktive:

„Kad država članica donosi odredbe u skladu s člankom 8., ona o tome kao i o naknadnim izmjenama obavješćuje Komisiju, a posebno:

– ako se tim odredbama procjena nepoštenosti proširuje na pojedinačno dogovorene ugovorne odredbe ili na prikladnost cijene ili naknade, ili

– ako te odredbe sadržavaju popise ugovornih odredaba koje se smatra nepoštenima.”

### *2. Direktiva 2005/29/EZ*

13. Članak 5. stavak 3. Direktive 2005/29/EZ[3] glasi kako slijedi:

„Poslovna praksa, za koju je vjerojatno da će bitno narušiti gospodarsko ponašanje samo jasno prepoznatljive skupine potrošača koji su u odnosu na praksu odnosno predmetni proizvod posebno ranjivi zbog duševne ili tjelesne nemoći, dobi ili lakovjernosti, na način koji bi trgovac u razumnoj mjeri mogao predvidjeti, ocjenjuju se sa stajališta prosječnog člana te skupine. Time se ne dovodi u pitanje uobičajena i zakonita praksa oglašavanja koja se sastoji od iznošenja preuveličanih izjava ili izjava koje ne treba shvaćati doslovno.”

## ***B. Latvijsko pravo***

### *1. Građanski zakonik*

14. U članku 186. Latvijas Republikas Civillikumsa (Građanski zakonik Republike Latvije, u daljnjem tekstu: Građanski zakonik), od 20. veljače 1937.[4], navodi se da „[r]oditelji zajedno zastupaju svoju djecu u osobnim i imovinskim odnosima (zajedničko zastupanje)”.

15. U skladu s člankom 223. Građanskog zakonika, „[o]tac i majka prirodni su skrbnici svoje maloljetne djece na temelju njihova prava na skrb”.

[3] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2005. o nepoštenoj poslovnoj praksi poslovnog subjekta u odnosu prema potrošaču na unutarnjem tržištu i o izmjeni Direktive Vijeća 84/450/EEZ, direktiva 97/7/EZ, 98/27/EZ i 2002/65/EZ Europskog parlamenta i Vijeća, kao i Uredbe (EZ) br. 2006/2004 Europskog parlamenta i Vijeća (Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi) (SL 2005., L 149, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 101. i ispravak SL 2016., L 332, str. 25., u daljnjem tekstu: Direktiva o nepoštenoj poslovnoj praksi)

[4] Valdības Vēstnesis, 1937., br. 41

16. Člankom 293. tog zakonika predviđa se:

„Skrbnik može, u interesu maloljetnika, sklapati sve vrste ugovora koji se odnose na njegove poslove te prihvaćati i izvršavati plaćanja. Svaki takav akt obvezujuć je za maloljetnika pod uvjetom da ga je skrbnik izvršio u dobroj vjeri i usto djelovao u okviru gospodarskog upravljanja te tog maloljetnika nije, osim ako to nije bilo nužno, obvezao na razdoblje dulje od njegove punoljetnosti."

17. U skladu s člankom 1408. navedenog zakonika, „[m]aloljetnici nemaju poslovnu sposobnost".

*2. Zakon o zaštiti prava potrošača*

18. U članku 1. Patērētāju tiesību aizsardzības likumsa (Zakon o zaštiti prava potrošača) od 1. travnja 1999.[5], naslovljenom „Izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu", u verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja spornog ugovora, u njegovim točkama 3. i 4., definirani su sljedeći pojmovi:

„potrošač: svaka fizička osoba koja izrazi želju za kupnjom, kupi ili može kupiti ili upotrebljavati robu ili usluge u svrhu koja nije povezana s njezinom gospodarskom ili profesionalnom djelatnosti;

pružatelj usluga: svaka osoba koja u okviru svoje gospodarske ili profesionalne djelatnosti pruža uslugu potrošaču; […]"

19. U verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja spornog ugovora, člankom 6. tog zakona, naslovljenim „Nepoštene ugovorne odredbe", određivalo se:

„[…]

(2) Ugovorne odredbe trebaju biti jasno i razumljivo sastavljene.

(3) Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori nepoštena je ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana, proizašlima iz ugovora.

[…]

(8) Nepoštene odredbe u ugovoru koji je proizvođač, prodavatelj ili pružatelj usluga sklopio s potrošačem ništave su od trenutka sklapanja ugovora, ali je ugovor i dalje valjan ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredbi.

[…]"

[5] Latvijas Vēstnesis, 1999., br. 104/105

20. U članku 6. navedenog zakona, kojim se u latvijsko pravo prenio članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, u verziji koja je stupila na snagu 1. srpnja 2014., u njegovu stavku 22 bilo je navedeno:

„Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na ugovorne odredbe kojima se definira predmet ugovora i koje se odnose na primjerenost cijene ili naknade, s jedne strane, i robe ili usluge, s druge strane, pod uvjetom da su potonje odredbe jasno i razumljivo sastavljene. […]"

## III. Glavni postupak, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

21. Cilj je društva A, društva s ograničenom odgovornošću osnovanog u skladu s latvijskim pravom, osigurati razvoj sportaša u Latviji. U tu je svrhu sportašima nudi niz usluga za razvoj njihovih profesionalnih sposobnosti i njihove karijere te je s njima sklapalo ugovore kojima se predviđa obveza budućeg plaćanja pod određenim uvjetima.

22. Fizička osoba C bila je maloljetnik u dobi od 17 godina koja je na samom početku 2009. bila mladi košarkaš i koja još nije započela svoju profesionalnu sportsku karijeru (nije dakle imala ugovor ni s jednim klubom).

23. Društvo A, s jedne strane, te osoba C i njezini roditelji, s druge strane, sklopili su 14. siječnja 2009. sporni ugovor u korist osobe C. Svrha je tog ugovora bila osigurati osobi C uspješnu profesionalnu sportsku karijeru u području košarke. Taj je ugovor sklopljen na razdoblje od petnaest godina, odnosno do 14. siječnja 2024.

24. U tu se svrhu navedenim ugovorom predviđalo da društvo A nudi osobi C širok raspon usluga [6]. Na temelju točke 6.1. tog ugovora (u daljnjem tekstu: sporna ugovorna odredba), osoba C se kao protučinidbu tom društvu obvezala plaćati naknadu u iznosu od 10 % svih neto prihoda ostvarenih od aktivnosti povezanih s bavljenjem sportom o kojem je riječ, oglašavanjem, marketingom i medijima tijekom trajanja spornog ugovora, uvećanom za porez na dodanu vrijednost koji se primjenjuje u Latviji, pod uvjetom da ti prihodi iznose barem 1500 eura mjesečno.

25. Iz elemenata koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev proizlazi da je društvo A gorenavedenu ugovornu odredbu unaprijed utvrdilo i da se o njoj nisu vodili pojedinačni pregovori u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13. Stoga je bila riječ o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru koji su potpisali i drugi mladi sportaši pod istim uvjetima.

26. Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, društvo A pružalo je osobi C tijekom 2009. i 2010. usluge potpore sportskom razvoju i karijeri kako su predviđene spornim ugovorom, osobito usluge pojedinačnih i momčadskih treninga pod vodstvom stručnjaka, u što je to društvo moralo uložiti financijska sredstva. Iako se, prema tvrdnjama društva A, osoba C nije koristila dijelom ponuđenih usluga, time što mu ona i njezini roditelji nisu platili naknadu predviđenu za primljene usluge, oni su povrijedili su taj ugovor.

[6] Usluge koje je nudilo društvo A uključivale su, među ostalim, usluge osposobljavanja i treninga, sportske medicine i podrške sportskog psihologa, mjere podrške karijeri (odnosno razvoja, primjene i pridržavanja plana karijere te sklapanja ugovorâ između sportaša i klubova), potpore u području marketinga, pravne pomoći i računovodstva.

27. S obzirom na činjenicu da prihodi koje je osoba C, koja je u međuvremenu postala profesionalni košarkaš, ostvarila od ugovora sklopljenih sa sportskim klubovima iznose ukupno 16 637 779,90 eura tijekom razdoblja o kojem je riječ, osoba C je stoga bila dužna društvu A isplatiti 10 % tog iznosa, odnosno 1 663 777,99 eura.

28. Društvo A podnijelo je 29. lipnja 2020. tužbu pred sudom protiv osobe C i njezinih roditelja kako bi ishodilo isplatu naknade predviđene spornim ugovorom.

29. Tužbe koje je podnijelo društvo A odbio je prvostupanjski sud, a zatim i žalbeni sud jer, među ostalim, sporni ugovor nije u skladu s nacionalnim odredbama o zaštiti prava potrošača i jer je sporna ugovorna odredba nepoštena.

30. Društvo A podnijelo je Augstākā tiesi (Senāts) (Vrhovni sud, Latvija), odnosno sudu koji je uputio zahtjev, žalbu u kasacijskom postupku u potporu kojoj tvrdi da se odredbe o zaštiti prava potrošača ne primjenjuju u ovom slučaju jer ugovor o kojem je riječ treba smatrati vrstom ugovora za „perspektivne" sportaše na koje se te odredbe ne primjenjuju. To je društvo u svojoj žalbi zatražilo da se Sudu uputi zahtjev za prethodnu odluku.

31. Prema mišljenju tog suda, Sud je već tumačio pojam „potrošač", ali se u njegovoj sudskoj praksi do sada nije razmatrala primjenjivost odredbi o zaštiti prava potrošača u području sporta.

32. U tom pogledu smatra da ih treba smatrati primjenjivima. Naime, budući da ne postoji poseban propis kojim se iz područja primjene Direktive 93/13 isključuju ugovori sklopljeni u području sporta, u skladu s odredbama te direktive, mogu se kvalificirati kao „ugovori koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača".

33. Osim toga, prema mišljenju navedenog suda, nije relevantna okolnost da je aktivnost mladog sportaša naknadno postala u bitnome profesionalna te se primatelju usluge na temelju same te okolnosti ne može uskratiti njegovo pravo na to da se poziva na svojstvo „potrošača" u smislu Direktive 93/13[7].

34. Nadalje, taj sud ističe razlike koje proizlaze iz sudske prakse država članica koje govore u korist potrebe upućivanja prethodnih pitanja o tome jesu li zahtjevi u pogledu zaštite potrošača koji se predviđaju tom direktivom primjenjivi na ugovore koji se sklapaju između mladih sportaša i sportskih klubova idu[8].

[7] Stoga se ovaj predmet razlikuje od predmeta na koje se odnosi sudska praksa Suda u pogledu primjene pravnih odredbi o utvrđivanju nadležnosti (vidjeti presude od od 25. siječnja 2018., Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, t. 31., 38. i 39. i navedenu sudsku praksu i od 10. prosinca 2020., Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, t. 40. i 42. i navedenu sudsku praksu).

[8] Vidjeti u tom smislu, u pogledu važnosti osiguranja ujednačenog tumačenja prava Unije, presudu od 6. listopada 2021., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, (C-561/19, EU:C:2021:799, t. 49.). Prema informacijama kojima raspolaže sud koji je uputio zahtjev, cour d'appel de Paris (Žalbeni sud u Parizu, Francuska) presudom od 23. svibnja 2019. odlučio je da je košarkaš, koji je kao budući igrač sklopio ugovor o pružanju usluga sa sportskom agencijom, u skladu s kojim se ta agencija obvezala da će u sportaševo ime pregovarati sa sportskim klubovima o sklapanju ugovora s njim, a košarkaš se kao protučinidbu za to obvezao da će toj agenciji plaćati određeni iznos koji odgovara dijelu prihoda proizašlih iz ugovora sklopljenih u okviru te suradnje, djelovao kao potrošač, a ne kao profesionalni sportaš (CA Paris, 2, 23.05.2019, no 1602277.). Suprotno tomu, u presudi od 7. studenoga 2002. Oberlandesgericht München (Visoki zemaljski sud u Münchenu, Njemačka), u okviru spora između mladog tenisača i sportske agencije koji je proizašao iz ugovora o pružanju usluga sličnog onomu koji je sklopljen između stranaka u ovom predmetu, na taj pravni odnos nije primijenio nacionalne odredbe o zaštiti prava potrošača (OLG München, 07.11.2002 – 19 U 3238/02).

35. U tim je okolnostima Augstākā tiesa (Senāts) (Vrhovni sud) odlučila prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Je li područjem primjene [Direktive 93/13] obuhvaćen ugovor o pružanju usluga potpore razvoju i karijeri sportaša sklopljen između, s jedne strane, prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji svoju djelatnost obavlja u području razvoja i treninga sportašâ i, s druge strane, maloljetnika kojeg zastupaju njegovi roditelji te koji prilikom sklapanja ugovora nije obavljao djelatnost u području određenog sporta?

2. U slučaju niječnog odgovora na prvo pitanje, protivi li se Direktivi 93/13 nacionalna sudska praksa kojom se tumače propisi kojima se ta direktiva prenosi u nacionalno pravo, na način da se odredbe o zaštiti prava potrošača koje su u njoj sadržane primjenjuju i na takve ugovore?

3. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo ili drugo pitanje, može li nacionalni sud s obzirom na članak 3. Direktive 93/13 procijeniti nepoštenost ugovorne odredbe kojom se predviđa obveza mladog sportaša da kao protučinidbu za pružanje usluga potpore razvoju i karijeri u određenom sportu, navedenih u ugovoru, plaća naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina a da pritom ne smatra da je ta odredba jedna od onih koje na koje se ne primjenjuje procjena nepoštenosti u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13?

4. U slučaju potvrdnog odgovora na treće pitanje, treba li smatrati da je ugovorna odredba kojom se predviđa obveza mladog sportaša da kao protučinidbu za pružanje usluga potpore razvoju i karijeri sportaša, navedenih u ugovoru, plaća naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina jasno i razumljivo sročena u smislu članka 5. Direktive 93/13, s obzirom na to da mladi sportaš prilikom sklapanja ugovora nije raspolagao jasnim informacijama o vrijednosti pružene usluge ni o iznosu koji treba plaćati za navedenu uslugu, tako da nije mogao ocijeniti financijske posljedice koje bi za njega iz toga mogle proizaći?

5. U slučaju potvrdnog odgovora na treće pitanje, treba li smatrati da ugovorna odredba kojom se predviđa obveza mladog sportaša da kao protučinidbu za pružanje usluga potpore razvoju i karijeri sportaša, navedenih u ugovoru, plaća naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, na štetu potrošača uzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlima iz ugovora, s obzirom na to da se u toj odredbi ne utvrđuje nikakva veza između vrijednosti pružene usluge i troška te usluge za potrošača?

6. U slučaju potvrdnog odgovora na peto pitanje, protivi li se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 odluka nacionalnog suda da iznos čije se plaćanje pružatelju usluga može zahtijevati od potrošača smanji na iznos stvarnih troškova koje je pružatelj snosio u okviru pružanja usluga potrošaču u skladu s ugovorom?

7. U slučaju niječnog odgovora na treće pitanje i ako se na ugovornu odredbu kojom se predviđa potrošačeva obveza da za pružanje usluga potpore razvoju i karijeri sportaša, navedenih u ugovoru, plaća naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina ne primjenjuje procjena nepoštenosti u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, može li nacionalni sud, nakon što utvrdi da je iznos naknade očito neproporcionalan u odnosu na doprinos pružatelja usluga, ipak proglasiti tu ugovornu odredbu nepoštenom na temelju odredbi nacionalnog prava?

8. U slučaju potvrdnog odgovora na sedmo pitanje, treba li, ako je ugovor sklopljen s potrošačem prije stupanja na snagu članka 8.a Direktive 93/13, uzeti u obzir informacije koje je država članica dostavila Europskoj komisiji na temelju članka 8.a te direktive u pogledu odredbi koje je država članica donijela u skladu s njezinim člankom 8. te, ako je to slučaj, je li nadležnost nacionalnog suda ograničena informacijama koje je ta država članica dostavila na temelju članka 8.a Direktive 93/13 ako je država članica navela da se njezinim zakonodavstvom ne prekoračuju odredbe minimalnih pravnih pravila predviđenih tom direktivom?

9. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo ili drugo pitanje, koliko je važna, s obzirom na članak 17. stavak 1. Povelje, u vezi s njezinim člankom 24., za potrebe primjene zakonodavstva kojim se odredbe Direktive 93/13 prenose u nacionalno pravo, činjenica da je mladi sportaš prilikom sklapanja prethodno navedenog ugovora o pružanju usluga na razdoblje od 15 godina bio maloljetan i da su njegovi roditelji stoga sklopili navedeni ugovor u njegovo ime, čime su ga obvezali da plaća naknadu u iznosu od 10 % svih prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina?

10. U slučaju niječnog odgovora na prvo ili drugo pitanje, s obzirom na to da su sportske aktivnosti obuhvaćene područjem primjene zakonodavstva Unije, povređuju li se temeljna prava utvrđena člankom 17. stavkom 1. Povelje, u vezi s njezinim člankom 24. stavkom 2., ugovorom o pružanju usluga u trajanju od 15 godina koji su roditelji maloljetnog mladog sportaša sklopili u njegovo ime i kojim se taj maloljetnik obvezuje na plaćanje naknade u iznosu od 10 % svih prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih 15 godina?”

36. Pisana očitovanja Sudu podnijeli su društvo A, osoba C, latvijska vlada i Europska komisija. Te su stranke, kao i roditelji, koji nisu podnijeli pisana očitovanja, iznijeli i usmena očitovanja te su usmeno odgovorile na pitanja koja im je Sud postavio na raspravi održanoj 13. lipnja 2024.

## IV. Analiza

### *A. Dopuštenost određenih prethodnih pitanja*

37. Društvo A istaknulo je u svojim pisanim očitovanjima nedopuštenost trećeg, četvrtog, petog, sedmog, devetog i desetog prethodnog pitanja jer, kao prvo, sud koji je uputio zahtjev svojim trećim, četvrtim i petim pitanjem u biti traži od Suda da primijeni, a ne tumači pravo Unije, među ostalim, tako da, s jedne strane, ocijeni treba li smatrati da odredbe kojima se utvrđuje naknada nisu obuhvaćene člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, nego njezinim člankom 3. (treće pitanje) i tako da, s druge strane, ocijeni jesu li one usklađene sa zahtjevima iz članka 5. i članka 3. stavka 1. te direktive (četvrto i peto pitanje), kao drugo, sedmo je pitanje hipotetsko i, kao treće, deveto i deseto pitanje previše su apstraktna te se njima traži savjetodavno mišljenje.

38. U tom pogledu valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, u okviru suradnje između njega i nacionalnih sudova ustanovljene člankom 267. UFEU-a, isključivo na nacionalnom sudu pred kojim se vodi postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da, s obzirom na posebnosti glavnog postupka, ocijeni relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Ako se postavljena pitanja odnose na tumačenje ili ocjenu valjanosti određenog pravnog pravila Unije, Sud je načelno dužan donijeti odluku. Iz toga slijedi da prethodno pitanje koje se odnosi na pravo Unije uživa pretpostavku relevantnosti. Sud može odbiti odlučiti o takvom pitanju samo kad je očito da traženo tumačenje prava Unije nema nikakav odnos sa stvarnošću ili predmetom glavnog postupka, kad je problem hipotetske naravi

ili kad Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima koji su potrebni kako bi na koristan način odgovorio na pitanja koja su mu postavljena [9].

39. Međutim, u ovom je slučaju valja utvrditi da u odluci kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku dovoljno detaljno iznesen pravni i činjenični okvir glavnog predmeta te je iz podataka koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev moguće odrediti doseg postavljenih pitanja i zaključiti da ona nisu ni nepovezana s predmetom tog spora ni hipotetske prirode. Konkretno, s jedne strane, kad je riječ o trećem, četvrtom i petom te devetom i desetom prethodnom pitanju, iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da sud koji je uputio zahtjev pita o smislu i dosegu nekoliko odredbi Direktive 93/13 kako bi utvrdio može li provesti nadzor nepoštenosti sporne ugovorne odredbe u skladu s tom direktivom. Stoga taj sud ne traži od Suda da primijeni te odredbe na okolnosti slučaja, niti da njegovu ocjenu zamijeni svojom, što u svakom slučaju ne bi ni mogao učiniti [10]. S druge strane, kad je riječ o hipotetskoj prirodi sedmog prethodnog pitanja, koja, prema mišljenju društva A, proizlazi iz toga što u latvijskom pravu nije moguće utvrditi prekomjernost povrata ulaganja, dovoljno je podsjetiti na to da se u okviru postupka predviđenog člankom 267. UFEU-a dužnosti Suda i dužnosti suda koji je uputio zahtjev jasno razlikuju i da je isključivo na potonjem sudu da tumači nacionalno zakonodavstvo [11].

40. U tim okolnostima smatram da su sva prethodna pitanja suda koji je uputio zahtjev dopuštena.

### *B. Meritum*

41. Sud koji je uputio zahtjev smatrao je da činjenično stanje glavnog predmeta dovodi do niza pitanja povezanih s tumačenjem i primjenom Direktive 93/13 te je odlučio uputiti niz prethodnih pitanja koja se tematski odnose na različite aspekte te direktive i koja se može podijeliti na sljedeći način:

– područje primjene Direktive 93/13 (prvo pitanje);

– proširenje područja primjene u odnosu na najmanju razinu zaštite koja se dodjeljuje tom direktivom (drugo pitanje) i načini provedbe nacionalnog zakonodavstva na temelju njezina članka 8. (sedmo i osmo pitanje);

– tretman ugovornih odredbi koje se odnose na „glavni predmet ugovora” ili „cijenu i naknadu” u smislu članka 4. stavka 2. navedene direktive (treće pitanje);

– zahtjev „transparentnosti” u smislu članka 4. stavka 2. i članka 5. te direktive (četvrto pitanje);

– ocjena „znatnije neravnoteže” u okviru ispitivanja nepoštenosti ugovorne odredbe u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 (peto pitanje);

– posljedice koje proizlaze iz kvalifikacije ugovorne odredbe kao nepoštene na temelju članka 6. stavka 1. te direktive (šesto pitanje);

[9] Vidjeti osobito presudu od 29. lipnja 2023., International Protection Appeals Tribunal i dr. (Napad u Pakistanu) (C-756/21, EU:C:2023:523, t. 35. i 36. i navedenu sudsku praksu).

[10] Vidjeti u tom smislu presudu od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, u daljnjem tekstu: presuda Banco Primus, EU:C:2017:60, t. 57. i navedenu sudsku praksu).

[11] Vidjeti presudu od 15. siječnja 2013., Križan i dr. (C-416/10, EU:C:2013:8, t. 58. i navedenu sudsku praksu).

– primjena odredbi Povelje u okviru ocjene nepoštenih odredbi u potrošačkim ugovorima (deveto i deseto pitanje).

*1. Područje primjene Direktive 93/13 (prvo pitanje)*

42. Sud koji je uputio zahtjev svojim prvim pitanjem u biti pita jesu li područjem primjene Direktive 93/13 obuhvaćene odredbe ugovora koji je sklopljen između, s jedne strane, prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji svoju djelatnost obavlja u području razvoja sportašâ i, s druge strane, maloljetnika kojeg zastupaju njegovi roditelji te koji prilikom sklapanja tog ugovora još nije obavljao djelatnost u području sporta.

43. U tom kontekstu, osoba C i njezini roditelji, latvijska vlada i Komisija smatraju da je takav ugovor obuhvaćen područjem primjene te direktive, dok društvo A zagovara niječan odgovor i u biti u tom smislu osobito ističe da buduća priroda profesionalne djelatnosti ni na koji način ne mijenja prirodu ugovora.

44. Uvodno najprije valja podsjetiti na to da je svrha Direktive 93/13, u skladu s njezinim člankom 1. stavkom 1., uskladiti odredbe država članica koje se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača. Stoga je riječ o horizontalnom zakonodavnom aktu kojim se nastoji osigurati visoka razina zaštite potrošača [12] na način da ih se štiti od nepoštenih odredbi u svim vrstama ugovora koji se sklapaju s prodavateljima robe ili pružateljima usluga. Stoga se ta direktiva primjenjuje u svim gospodarskim sektorima i, u načelu, na sve vrste ugovora o kupnji robe i pružanju usluga koji su sklopljeni između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača [13].

45. Nadalje, kao što je to Sud istaknuo u nekoliko navrata, sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji se na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj [14]. S obzirom na takav slabiji položaj, člankom 6. stavkom 1. te direktive propisuje se da nepoštene ugovorne odredbe nisu obvezujuće za potrošače. Radi se o odredbi s obvezujućim učinkom kojoj je cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja će između njih ponovno uspostaviti jednakost [15].

[12] Vidjeti članak 114. UFEU-a koji sada pravna osnova za Direktivu 93/13, kao i članak 169. UFEU-a i članak 38. Povelje.

[13] Vidjeti u tom smislu presudu od 18. studenoga 2020., DelayFix (C-519/19, u daljnjem tekstu: presuda DelayFix , EU:C:2020:933, t. 52. i navedenu sudsku praksu), kao i obavijest Komisije, naslovljenu „Smjernice za tumačenje i primjenu Direktive Vijeća 93/13/EEZ o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima” (SL 2019., C 323, str. 4. do 92., u daljnjem tekstu: Komisijine smjernice, str. 5.).

[14] Vidjeti presudu od 15. lipnja 2023., Bank M. (Posljedice poništenja ugovora) (C-520/21, EU:C:2023:478, t. 54. i navedenu sudsku praksu).

[15] Vidjeti presudu od 11. travnja 2024., Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, t. 28. i navedenu sudsku praksu).

46. Iz toga slijedi da se navedenom direktivom nastoji, s jedne strane, riješiti situacije nejednakosti stranaka u pogledu ugovornih odredbi, koje mogu biti posljedica asimetričnosti informiranosti i stručnih znanja [16] ili pregovaračke snage [17] u pogledu ugovornih odredbi i, s druge strane, spriječiti prodavatelje robe ili pružatelje usluga da ubuduće koriste nepoštene ugovorne odredbe [18].

47. Upravo s obzirom na te ciljeve koji se nastoje postići Direktivom 93/13 valja ispitati je li sporni ugovor obuhvaćen područjem primjene te direktive.

48. U tom pogledu valja podsjetiti na to da se Direktiva 93/13, kao što to proizlazi iz njezina članka 1. stavka 1. i članka 3. stavka 1., primjenjuje na odredbe „ugovor[a] koji se sklapaju između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača" o kojima se „nisu vodili pojedinačni pregovori". Kao što se to navodi u desetoj uvodnoj izjavi te direktive, ujednačeni zakonski propisi u području nepoštenih ugovornih odredaba trebali bi se primjenjivati na „sve ugovore" koji se zaključuju između „prodavača ili pružatelja" i „potrošača", u smislu članka 2. točaka (b) i (c) navedene direktive [19]. Stoga, kako bi ugovor bio obuhvaćen područjem primjene te direktive, jedna stranka ugovora treba biti „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)" kako su definirani u članku 2. točki (c) Direktive 93/13, a druga stranka treba biti „potrošač" u smislu članka 2. točke (b) te direktive. Drugim riječima, budući da je ugovor sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluge, s jedne strane, potrošača, s druge strane, smatra se da je taj ugovor obuhvaćen područjem primjene navedene direktive.

49. U ovom slučaju ističem, s jedne strane, da, iako iz elemenata spisa podnesenog Sudu proizlazi da sporni ugovor bio „tipski ugovor" sastavljen pomoću unaprijed utvrđenog obrasca koji su potpisali razni mladi sportaši, društvo A tvrdi da su se o spornoj ugovornoj odredbi vodili pojedinačni pregovori [20]. Stoga je na sudu koji je uputio zahtjev da odluči o ovom pitanju, uzimajući u obzir pravila koja se odnose na podjelu tereta dokazivanja, predviđena u članku 3. stavku 2. prvom i trećem podstavku Direktive 93/13, koja osobito predviđaju da je, ako prodavatelj robe ili pružatelj usluga tvrdi da su se o standardnoj odredbi vodili pojedinačni pregovori, teret dokazivanja na potonjem [21].

50. S druge strane, nije sporno da je sporni ugovor potpisalo društvo A koje je nastupalo kao „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)" u smislu članka 2. točke (c) te direktive. U tim okolnostima prvo pitanje valja shvatiti na način da sud koji je uputio zahtjev u biti pita, kao prvo, treba li fizičku osobu, kao što osoba C, koja u trenutku sklapanja spornog ugovora nije obavljala profesionalnu djelatnost u sportskoj disciplini o kojoj je riječ, ali koja je naknadno postala

[16] Vidjeti presudu od 17. svibnja 2018., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, u daljnjem tekstu: presuda Karel de Grote, EU:C:2018:320, t. 59.), koja se odnosila na neravnopravnost između obrazovne ustanove i studenta koja proizlazi iz asimetričnosti informiranosti i stručnih znanja stranaka.

[17] Vidjeti primjerice presudu od 3. rujna 2015., Costea (C-110/14, u daljnjem tekstu: presuda Costea, EU:C:2015:538, t. 27. i navedenu sudsku praksu), u kojoj je Sud naglasio da se, kada bi se i smatralo da odvjetnik raspolaže visokom razinom tehničkih sposobnosti, na temelju toga ne bi moglo pretpostaviti da on nije slabija stranka u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga.

[18] Vidjeti u tom smislu presude od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr. (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, u daljnjem tekstu: presuda Gutiérrez Naranjo i dr., EU:C:2016:980, t. 63.) i od 15. lipnja 2023., Bank M. (Posljedice poništenja ugovora) (C-520/21, EU:C:2023:478, t. 58.) kao i mišljenje nezavisnog odvjetnika G. Pitruzzelle u predmetu Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:405, t. 53. i navedenu sudsku praksu). Vidjeti i Komisijine smjernice (str. 9.).

[19] Vidjeti presudu Karel de Grote (t. 45. i 46.).

[20] Konkretno, društvo A na raspravi je tvrdilo da su osoba C i njezini roditelji mogli pregovarati o spornom ugovoru s obzirom na to da su se, prije njegova potpisivanja, stranke potpisnice sastale nekoliko puta. Međutim, to je društvo priznalo da tijekom tih sastanaka nije postavljeno nijedno pitanje o trajanju ugovora, iznosu budućih obveza, na primjer kad je riječ o iznosu naknade koju treba platiti ili o bilo kojoj drugoj ugovornoj odredbi i da su se rasprave uglavnom odnosile na košarku, infrastrukturu, trenere, životne uvjete, usluge prehrane itd.

[21] Vidjeti presudu od 13. srpnja 2023., Banco Santander (Upućivanje na službeni indeks) (C-265/22, u daljnjem tekstu: presuda Banco Santander , EU:C:2023:578, t. 62.)

profesionalan sportaš, smatrati „potrošačem” u okviru tog ugovora, u smislu članka 2. točke (c) navedene direktive, tako da je navedeni ugovor obuhvaćen područjem primjene ratione personae te direktive (dio (a)) i, kao drugo, može li sam predmet ugovora, koji prema mišljenju društva A treba smatrati „vrstom ugovora za ‚perspektivne' sportaše”, predstavljati iznimku od područja primjene ratione materiae Direktive 93/13 kojom se stoga opravdava neprimjenjivost njezinih odredbi (dio (b)).

*a) Područje primjene ratione personae Direktive 93/13*

51. Prvo, kad je riječ o primjeni ratione personae Direktive 93/13 i, konkretnije, o pojmu „potrošač”, podsjećam na to da, u skladu s člankom 2. točkom (b) te direktive, „potrošač” znači „svaka fizička osoba koja u ugovorima obuhvaćenima navedenom direktivom nastupa „za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije”. Tim člankom, točkom (c) pojmu „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)” dodjeljuje široka definicija u skladu s kojom „prodavatelj (robe) ili pružatelj (usluge)” znači „svaka fizička ili pravna osoba koja u ugovorima obuhvaćenima ovom [d]irektivom nastupa u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, bez obzira na to je li u javnom ili privatnom vlasništvu”.

52. Iz toga slijedi da Direktiva 93/13 ne određuje ugovore na koje se primjenjuje upućivanjem na identitet stranaka u sporu, nego na svojstvo ugovornih stranaka, odnosno ovisno o tome nastupaju li one ili ne u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije [22]. Naime, taj pristup, koji se često naziva „funkcionalnim”, odgovara ideji, na koju se već podsjetilo u točki 45. ovog mišljenja, na kojoj počiva zaštitni sustav koji se provodi tom direktivom, a to je stajalište da se potrošač nalazi u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga u pogledu kako pregovaračke moći tako i razine informiranosti [23].

53. Iz toga proizlazi da se pitanje može li se osoba smatrati „potrošačem” mora procijeniti posebno za svaki slučaj koji se odnosi na konkretan ugovor, pritom uzimajući u obzir prirodu i svrhu predmetnog ugovora i činjenicu da se Direktivom 93/13 nastoji zaštititi potrošače kao uobičajeno slabiju stranku [24]. Stoga je, kako bi se osobu smatralo „potrošačem”, nužno promotriti ravnotežu snaga između stranaka u pogledu ugovora o kojem je riječ. Uobičajeni su čimbenici asimetričnost informiranosti, stručnih znanja ili pregovaračka snaga.

54. Usporedo s time, pojam „potrošač” objektivan je i odražava njegov uobičajeno slabiji položaj u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluge. Objektivna priroda znači da taj pojam ne ovisi o konkretnim saznanjima i informacijama kojima dotična osoba stvarno raspolaže [25]. Kao što je to presudio Sud, korištenje apstraktnog referentnog kriterija za nadzor transparentnosti ugovorne odredbe omogućava izbjegavanje da taj nadzor ovisi o ispunjavanju složene kombinacije subjektivnih čimbenika koje je teško ili čak nemoguće utvrditi [26].

[22] Vidjeti u tom smislu presude Karel de Grote (t. 53. i navedenu sudsku praksu) i DelayFix (t. 53. i 54. te navedenu sudsku praksu). Vidjeti općenitije o pojmu „potrošač”, Đurović, M., „The Average Consumer”, European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law, Hart Publishing, Oxford, 2016., str. 25 i 26.

[23] Vidjeti presudu Karel de Grote (t. 54. i navedenu sudsku praksu).

[24] Vidjeti u tom smislu Komisijine smjernice (str. 11.).

[25] Vidjeti u tom smislu presudu od 21. ožujka 2019., Pouvin i Dijoux (C 590/17, u daljnjem tekstu: presuda Pouvin et Dijoux, EU:C:2019:232, t. 24., 25. i 30. i navedenu sudsku praksu).

[26] Vidjeti presudu od 4. srpnja 2024., Caixabank i dr. (Nadzor transparentnosti u slučaju kolektivne tužbe) (C-450/22, u daljnjem tekstu: presuda Caixabank, EU:C:2024:577, t. 49. i navedenu sudsku praksu).

55. U ovom slučaju, podložno provjeri suda koji je uputio zahtjev, nije sporno da karijera osobe C u trenutku sklapanja spornog ugovora još nije započela jer nije imala ugovor ni s jednim profesionalnim klubom. Naime, u načelu postoji neravnopravnost između društva A i osobe C zbog asimetričnosti informiranosti i stručnih znanja stranaka. Naime, takvo društvo u pravilu raspolaže trajnom organizacijom, specijaliziranom pravnom službom u tom području i stručnim znanjima kojima mladi sportaš, djelujući u privatne svrhe i koji nije bio profesionalac u trenutku sklapanja ugovora, ne mora nužno raspolagati kada je uzgredno suočen s takvim ugovorom. Stoga se čini legitimno pretpostaviti da se osoba C, tim više što je bila maloljetna, objektivno nalazila u slabijem položaju u odnosu na položaj društva A. S jedne strane, osoba C nije imala istu razinu znanja kao to društvo kad je riječ o različitim uslugama predviđenim spornim ugovorom te je, s druge strane, imala slabu pregovaračku snagu, među ostalim s obzirom na to da se čini da je u trenutku sklapanja tog ugovora društvo A bilo jedino društvo koje je nudilo tu vrstu usluga povezanih sa sportskih razvojem u Latviji [27]. Međutim, na sudu koji je uputio zahtjev je i da provjeri je li ta neravnoteža snaga između društva A i osobe C ponovno uravnotežena okolnošću da su osobu C zastupali njezini roditelji, pri čemu je otac, u skladu s usmenim očitovanjima društva A, u trenutku sklapanja spornog ugovora bio košarkaški trener. U tom pogledu valja podsjetiti na to da je Sud utvrdio da, čak i ako određeni „potrošač” raspolaže visokom razinom znanja i iskustva, to ne znači da ne može biti „potrošač” u smislu Direktive 93/13 [28].

56. Iz svih elemenata navedenih u prethodnoj točki proizlazi da je osoba C u trenutku sklapanja spornog ugovora u načelu djelovala kao „potrošač” u smislu Direktive 93/13 i da se stoga njezine odredbe trebaju primjenjivati na taj ugovor.

57. Taj se zaključak ne može, prema mojem mišljenju, dovesti u pitanje okolnošću da se svojstvo „potrošača” koje je imao sportaš o kojem je riječ promijenilo kad je on nakon sklapanja navedenog ugovora postao sportaš koji ima svojstvo „prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge)” u smislu članka 2. točke (c) te direktive. Kao i sud koji je uputio zahtjev, smatram da ta promjena u konkretnom kontekstu prava zaštite potrošača nije element koji je relevantan za ocjenu prirode pravnog odnosa koji je postojao između dviju stranaka. Stoga, za razliku od situacija koje se odnose na primjenu pravnih odredbi u području utvrđivanja nadležnosti [29], kad je riječ o području primjene prava zaštite potrošača, prema mojem mišljenju, nije relevantno to što je aktivnost mladog sportaša u području na koje se odnosi ugovor naknadno postala profesionalna. To vrijedi i ako se pokaže da se mladi sportaš koristio uslugama koje je pružao pružatelj usluga kako bi stekao profesionalne vještine, s obzirom na to da glavni element proizlazi iz činjenice da mladi sportaš u trenutku sklapanja spornog ugovora nije bio profesionalni sportaš.

58. Naime, s jedne strane, u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13, „nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda […] usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen [i] sve popratne okolnosti sklapanja ugovora” [30]. Stoga je,

[27] Pri čemu se to utvrđenje temelji isključivo na tvrdnjama društva A iznesenima na raspravi, koje će sud koji je uputio zahtjev trebati provjeriti.

[28] Vidjeti presude Costea (t. 21.) i Pouvin i Dijoux (t. 25. do 28.).

[29] Vidjeti presude od 25. siječnja 2018., Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, t. 31., 38. i 39. i navedenu sudsku praksu) i od 10. prosinca 2020., Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, t. 40. i 41.). Naime, kao što je to objasnila Komisija, u drugim područjima prava Unije, kao što su pravila o nadležnosti koja proizlaze iz Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (SL 2012., L 351, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 289. i ispravci SL 2014., L 160, str. 40. i SL 2016., L 202, str. 57.), nije isključeno da nacionalni sud može uzeti u obzir eventualnu promjenu statusa potrošača tijekom trajanja ugovora, primjerice, u slučaju ugovorâ o korištenju usluga tijekom duljeg razdoblja, na način da se ugovor sklopljen s potrošačem može promijeniti i da se korištenje usluge samo u privatne svrhe razvilo u isključivo profesionalnu aktivnost te fizička osoba stoga može izgubiti svojstvo „potrošača”.

[30] Moje isticanje. Vidjeti u tom smislu presude DelayFix (t. 60.) i Caixabank (t. 29. i navedenu sudsku praksu).

kao što je to Sud potvrdio, datum sklapanja ugovora taj koji je relevantan za ocjenu nepoštenosti ugovorne odredbe, tako da primjenjivost te direktive treba ocijeniti u tom trenutku, neovisno o bilo kakvoj naknadnoj promjeni svojstva „potrošač" u svojstvo „prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge)". Svako drugo „dinamičnije" tumačenje svojstva „potrošač", kojim bi se tvrdilo da se to svojstvo može s vremenom izgubiti, bilo bi protivno samom tekstu te odredbe.

59. S druge strane, to je tumačenje u skladu i s ciljem koji se nastoji postići Direktivom 93/13 jer ugovor upravo u trenutku njegova sklapanja, koji se podudara s eventualnim nepovoljnim položajem u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluge, može proizvoditi čak i dugotrajne nepovoljne posljedice za potrošača.

*b) Područje primjene ratione materiae Direktive 93/13*

60. Drugo, kad je riječ o području primjene ratione materiae Direktive 93/13 i, konkretnije, pitanju može li se iz njega isključiti ugovor „perspektivnog" sportaša, podsjeća se na to da se ta direktiva primjenjuje na „sve ugovore" koji se sklapaju između prodavateljâ robe ili pružateljâ usluga i potrošačâ u svim gospodarskim sektorima [31] i da je odlučujući kriterij za potrebe primjene navedene direktive svojstvo u kojem su stranke nastupale kad su sklopile sporni ugovor, a ne njegov predmet, koji u načelu nije relevantan za utvrđivanje područja primjene te direktive [32]. Međutim, postoji nekoliko iznimaka od tog pravila [33].

61. S jedne strane, člankom 1. stavkom 2. Direktive 93/13 isključuju se iz njezina područja primjene „[u]govorne odredbe koje se temelje na obavezujućim zakonskim ili regulatornim odredbama i odredbama ili načelima međunarodnih konvencija čije su stranke države članice ili Zajednica, posebno u području prijevoza". Sud je u tom pogledu odlučio da, osobito s obzirom na cilj te direktive, odnosno zaštitu potrošača od nepoštenih odredbi u ugovorima koje su s njima sklopili prodavatelji robe ili pružatelji usluga, iznimku utvrđenu u članku 1. stavku 2. navedene direktive treba usko tumačiti kako bi se zajamčio njezin koristan učinak [34]. Usto, podsjetio je na to da je, u svakom slučaju, ugovorna odredba sadržana u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem isključena iz područja primjene te direktive samo ako je ta ugovorna odredba odraz sadržaja obvezne zakonske ili regulatorne odredbe u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, u vezi s njezinom trinaestom uvodnom izjavom. Naime, takvo je isključenje opravdano činjenicom da se može legitimno pretpostaviti da je nacionalni zakonodavac uspostavio ravnotežu između svih prava i obveza strana u određenim ugovorima, a koju je zakonodavac Unije izričito namjeravao očuvati [35].

[31] Vidjeti točku 44. ovog mišljenja.

[32] Vidjeti u tom smislu presudu Pouvin i Dijoux (t. 24., 25. i 30. te navedenu sudsku praksu). Međutim, valja utvrditi da je Komisija tijekom izrade nacrta direktive analizirala određene vrste standardnih ugovora u različitim državama članicama koji se nude potrošačima, kao što su ugovori o prodaji, ugovori o iznajmljivanju automobila, ugovori o određenim bankovnim uslugama i osiguranju, ugovori o različitim vrstama turističkih usluga (najam kuća, klubovi za odmor, paket-aranžmani, vremenski ograničena uporaba nekretnina itd.), ugovori o zračnom prijevozu avion (ugovorni uvjeti koje preporučuje International Air Transport Association (IATA) (međunarodno udruženje zračnih prijevoznika)) i ugovori o pružanju usluga od općeg interesa. Te su studije dokazale ne samo sveprisutnost nepoštenih odredbi u općim ugovornim odredbama koje upotrebljavaju poduzetnici, nego i teškoću uvida u njih prije sklapanja ugovora (vidjeti Izvješće Komisije od 27. travnja 2000. o primjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima (COM(2000) 248 final), str. 9.).

[33] Vidjeti rješenje od 19. studenoga 2015., Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, t. 22. i navedenu sudsku praksu).

[34] Vidjeti presudu od 30. svibnja 2024., Raiffeisen Bank (C-176/23, u daljnjem tekstu: presuda Raiffeisen Bank, EU:C:2024:443, t. 22. i navedenu sudsku praksu).

[35] Vidjeti u tom smislu presude od 26. ožujka 2020., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236, t. 52. do 54. i navedenu sudsku praksu i Raiffeisen Bank (t. 22. do 24. i navedenu sudsku praksu).

62. S druge strane, u uvodnoj izjavi 10. Direktive 93/13 dodaje se da „iz područja primjene [te direktive] treba, između ostalog, isključiti ugovore koji se odnose na zapošljavanje, ugovore koji se odnose na nasljedna prava, ugovore koji se odnose na prava iz obiteljskog zakona i ugovore koji se odnose na osnivanje i ustrojavanje trgovačkih društava ili na ugovore o partnerstvu". Kao i isključenje predviđeno člankom 1. stavkom 2. navedene direktive, ratio legis isključenje te vrste ugovora temelji se na činjenici da lex specialis kojim se uređuju svi ti ugovori omogućuje uklanjanje eventualne asimetričnosti između prava i obveza stranaka.

63. U ovom slučaju, društvo A tvrdi da je sporni ugovor obuhvaćen nacionalnim propisom koji se odnosi na ugovore za „perspektivne" sportaše i da se stoga ne primjenjuju odredbe Direktive 93/13. Međutim, s obzirom na prethodno navedeno, na sudu je koji je uputio zahtjev da provjeri sadržaj tog propisa kako bi utvrdio temelje li se odredbe tog ugovora na obavezujućim pravnim pravilima koja su primjenjiva u ovom slučaju, tako da na apstraktan način omogućuju otklanjanje eventualne neravnoteže između „perspektivnih" sportaša i prodavatelja robe ili pružatelja usluge, kao i isključivanje određenih odredbi, osobito sporne ugovorne odredbe navedenog ugovora koja se odnosi na naknadu, iz područja primjene te direktive. Međutim, taj će sud na temelju toga trebati uzeti u obzir sljedeće elemente. Najprije, takvu iznimku od primjene navedene direktive treba, prema mojem mišljenju, tumačiti usko [36] nadalje; kad je riječ o obvezujućoj prirodi nacionalnog propisa, prema sudskoj praksi Suda, kako bi se isključila primjena te direktive, navedeni će se sud morati uvjeriti da se primjenjuje na ugovorne stranke neovisno o njihovoj volji i dispozitivnoj (automatskoj) prirodi, odnosno da se primjenjuje kada u tom pogledu ne postoji drukčiji dogovor između tih stranaka [37] usto; taj će sud trebati uzeti u obzir činjenicu da se, u slučaju kada se uz Direktivu 93/13 primjenjuju druge odredbe nacionalnog prava, općenito daje prednost tumačenju kojim će se u najvećoj mogućoj mjeri očuvati koristan učinak te direktive [38] naposljetku; ništa ne sprečava da se prilikom procjene transparentnosti i nepoštenosti ugovornih odredbi u okviru navedene direktive može uzeti u obzir okolnost da postoje druge odredbe [39].

64. S obzirom na prethodno navedeno, predlažem da se na prvo pitanje odgovori da članak 1. stavke 1. i 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je ugovor o pružanju usluga sportskog razvoja i potpore karijeri sklopljen između, s jedne strane, prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji svoju djelatnost obavlja u području treninga i razvoja sportašâ i, s druge strane, maloljetnika kojeg su zastupali njegovi roditelji te koji prilikom sklapanja tog ugovora nije obavljao djelatnost u području sporta, u načelu obuhvaćen područjem primjene Direktive 93/13, pod uvjetom da su ispunjeni drugi uvjeti primjene utvrđeni u toj direktivi.

### *2. Proširenje minimalne razine zaštite dodijeljene Direktivom 93/13 (drugo pitanje)*

65. Svojim drugim pitanjem, koje se postavlja u slučaju niječnog odgovora na prvo pitanje, sud koji je uputio zahtjev u biti pita Sud protivi li se Direktivi 93/13 proširenje njezina područja primjene, isključivo sudskom odlukom, tako da se njezine odredbe mogu primijeniti na ugovore koji nisu obuhvaćeni područjem primjene te direktive.

66. S obzirom na odgovor koji predlažem na prvo pitanje, smatram da nije potrebno analizirati drugo pitanje.

[36] Vidjeti u tom smislu Komisijine smjernice (str. 12.).

[37] Vidjeti presudu od 3. travnja 2019., Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, t. 33. i navedenu sudsku praksu).

[38] Vidjeti po analogiji Komisijine smjernice (str. 15. i 16.) koje sadržavaju popis drugih pravila prava Unije koja se mogu primijeniti usporedno.

[39] Vidjeti primjerice točku 2. pretposljednju rečenicu izreke presude od 15. ožujka 2012., Pereničová i Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144), kad je riječ o utvrđenju nepoštenosti.

67. U svakom slučaju i radi iscrpnosti, kao što to proizlazi iz odgovora koji predlažem na prvo pitanje, Direktiva 93/13 odnosi se samo na ugovore sklopljene između „prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge)” i „potrošača” te se stoga, a contrario, ne primjenjuje na ugovore u kojima potrošač nije uključen nijedan potrošač. Međutim, kad je riječ o djelomičnom i minimalnom usklađivanju, ništa ne sprečava države članice da područje primjene nacionalnih pravila kojima se prenosi Direktiva 93/13 proširе na druge ugovore, kao što su to primjerice ugovori između dvaju „potrošača” ili, suprotno tomu, između dvaju „prodavatelja (robe) ili pružatelja (usluge)” [40]. Naime, Sud je potvrdio da države članice posebno zadržavaju mogućnost da odredbe te direktive primjenjuju, kao pravila nacionalnog prava, na situacije koje nisu obuhvaćene područjem primjene te direktive, pod uvjetom da je to u skladu s njezinim ciljevima i Ugovorima [41]. Države članice mogu osobito odlučiti da prošire primjenu pravila navedene direktive na pravne ili fizičke osobe koje nisu „potrošači” u smislu te direktive, pri čemu bi države članice trebale ostati nadležne za primjenu njezinih odredbi u područjima koja ne ulaze u njezino područje primjene [42]. Nadalje, takvo „proširenje” područja primjene Direktive 93/13, neovisno o tome provodi li se ope legis ili sudskom odlukom [43], pitanje je koje je obuhvaćeno isključivo nacionalnim pravom države članice o kojoj je riječ.

### *3. Primjena članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 (treće pitanje)*

68. Sud koji je uputio zahtjev svojim trećim pitanjem u biti želi znati je li ugovorna odredba kojom se, među ostalim, utvrđuje iznos naknade za uslugu predviđenu spornim ugovorom obuhvaćena područjem primjene članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 ako u trenutku sklapanja tog ugovora ta odredba još nije bila prenesena u nacionalni pravni poredak [44].

69. Kao prvo, valja podsjetiti na to da se, u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13, „[p]rocjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi […] na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene”, drugim riječima, ako te odredbe ispunjavaju zahtjev transparentnosti iz navedene direktive. Kao što je to utvrdio Sud, nepoštenost odredbi navedenih u tom propisu, iako su obuhvaćene područjem koje se uređuje tom direktivom, neće se ocjenjivati na temelju njezina članka 3. stavka 1. samo ako će nadležni nacionalni sud smatrati, slijedom njihova pojedinačnog razmatranja, da ih je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sastavio jasno i razumljivo [45].

[40] Kada, na primjer, jedan od prodavatelja robe ili pružatelja usluga se nalazi u slabijem položaju u odnosu na drugoga. Ta je situacija ipak i dalje hipotetska jer se čini da takvo proširenje nije uvela nijedna država članica u svojem nacionalnom zakonodavstvu (vidjeti Prilog II. Komisijinim smjernicama koji sadržava pregled obavijesti u skladu s člankom 8.a Direktive 93/13).

[41] Vidjeti po analogiji presude od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, t. 32. do 38. i navedenu sudsku praksu) i od 21. prosinca 2021., Trapeza Peiraios (C-243/20, EU:C:2021:1045, t. 45. i navedenu sudsku praksu).

[42] Vidjeti presudu od 2. travnja 2020., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, t. 34.).

[43] Sud je u tom pogledu u presudi od 7. kolovoza 2018., Banco Santander i Escobedo Cortés (C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643, t. 69.), odlučio da, iako sudska praksa vrhovnog suda (u tom slučaju Tribunala Supremo (Vrhovni sud, Španjolska)) ne predstavlja, doduše, strože odredbe koje države članice mogu donijeti radi osiguranja najvišeg stupnja zaštite potrošača na temelju članka 8. Direktive 93/13 s obzirom na to da se čini da ta sudska praksa nema zakonsku snagu niti predstavlja izvor prava u španjolskom pravnom poretku, a donošenje kriterija sudskom praksom, poput onoga koji je u tom slučaju razvio taj sud, ipak predstavlja dio cilja zaštite potrošača koji se nastoji postići tom direktivom. Naime, iz članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 i njezine opće strukture proizlazi da se njome ne nastoji toliko zajamčiti opća ugovorna ravnoteža između prava i obveza stranaka ugovora koliko izbjeći pojava neravnoteže između tih prava i obveza na štetu potrošača. Vidjeti i presudu od 14. ožujka 2019., Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, t. 60. do 64.).

[44] Naime, članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 prenesen je u latvijsko pravo tek naknadno, odnosno tijekom 2014. Osim toga, iz Priloga II. Komisijinim smjernicama proizlazi da latvijsko nacionalno zakonodavstvo ne prekoračuje minimalno pravno pravilo utvrđeno Direktivom 93/13.

[45] Presude od 3. lipnja 2010., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, u daljnjem tekstu: presuda Caja de Ahorros, EU:C:2010:309, t. 32.) i od 21. ožujka 2024., Profi Credit Bulgaria (Dodatne usluge uz ugovor o kreditu) (C-714/22, EU:C:2024:263, t. 63. i navedena sudska praksa)

70. Stoga ta odredba ima isključivo za cilj utvrditi način i opseg sadržajne ocjene ugovornih odredbi o kojima se nije pojedinačno pregovaralo, a koje opisuju bitne činidbe u ugovorima sklopljenima između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača [46]. Prema tome, kad se ugovorna odredba odnosi na definiciju glavnog predmeta ugovora ili na primjerenost cijene i naknade, ocjena nepoštenosti na temelju članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 ne nalaže se ako je ta odredba sastavljena jasno i razumljivo [47].

71. Kao drugo, kad je riječ o prenošenju te odredbe u nacionalno pravo, Sud je smatrao da ništa ne sprečava državu članicu da u cijelom području uređenom tom direktivom, uključujući njezin članak 4. stavak 2., zadrži ili u njega uvede stroža pravila od onih koja se predviđaju samom direktivom ako se njima nastoji osigurati viši stupanj zaštite potrošača [48]. Naime, odredbe iz tog članka 4. stavka 2. svakako su obuhvaćene područjem koje se uređuje navedenom direktivom te se stoga njezin članak 8., koji državama članicama omogućuje da donesu strože odredbe kako bi osigurale viši stupanj zaštite potrošača, primjenjuje i na navedeni članak 4. stavak 2. [49]. Sud je u tom pogledu pojasnio da, kako bi se konkretno jamčili ciljevi zaštite potrošača koji se nastoje postići Direktivom 93/13, svako prenošenje samog članka 4. stavka 2. treba biti potpuno tako da se zabrana ocjene nepoštenosti ugovornih odredbi odnosi samo na odredbe koje su jasno i razumljivo sastavljene [50].

72. Iz toga slijedi da, ako članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 nije prenesen, nacionalni sud u svakom slučaju može, u okviru spora koji se odnosi ugovor sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo, koja se osobito odnosi na glavni predmet ili na primjerenost cijene ili naknade, čak i ako je tu odredbu prethodno jasno i razumljivo sastavio prodavatelj robe ili pružatelj usluga [51]. Takvim se odabirom, time što se dopušta mogućnost potpunog sudskog nadzora nepoštenosti ugovornih odredbi, omogućuje da se potrošaču u skladu s člankom 8. te direktive osigura viši stupanj djelotvorne zaštite od onog utvrđenog tom direktivom [52].

73. U ovom bi slučaju, s obzirom na to da je sporni ugovor sklopljen tijekom 2009. i da je članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 prenesen u latvijsko pravo tek tijekom 2014., nacionalni sud, kao što je sud koji je uputio zahtjev, stoga u svakom slučaju trebao moći ocijeniti nepoštenost odredbe tog ugovora, neovisno o pitanju odnosi li se takva odredba, s jedne strane, na predmet ugovora ili na primjerenost cijene i naknade te, s druge strane, na usluge koje treba pružiti ili robu koju treba isporučiti kao protučinidbu, i to čak i ako ju je prodavatelj robe ili pružatelj usluge prethodno jasno i razumljivo sastavio [53].

[46] Presuda Caja de Ahorros (t. 34.)

[47] Presuda Caja de Ahorros (t. 40. do 44.)

[48] Presuda Caja de Ahorros (t. 40.)

[49] Presuda Caja de Ahorros (t. 35.)

[50] Naime, smatralo se da nacionalni propis kojim se isključuje svaka mogućnost sudskog nadzora nad odredbama koje opisuju bitne činidbe u ugovorima sklopljenima između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, čak i kad su te odredbe sastavljene nejasno i dvoznačno, tako da potrošač apsolutno ne može isticati nepoštenost ugovorne odredbe koja se odnosi na definiciju glavnog predmeta ugovora i na primjerenost cijene i usluga koje treba pružiti ili robe koju treba isporučiti, nije potpun (presuda Caja de Ahorros (t. 37. i 38.), u kojoj se upućuje na presudu od 10. svibnja 2001., Komisija/Nizozemska (C-144/99, EU:C:2001:257)). Vidjeti i Komisijine smjernice (str. 23. i bilješka 147.), kao i njihov Prilog II. koji sadržava popis država članica čijim je nacionalnim zakonodavstvom područje primjene ocjene nepoštenosti prošireno na ugovorne odredbe koje se odnose na definiciju glavnog predmeta ugovora te na prikladnost cijene ili naknade, neovisno o tome jesu li te odredbe sastavljene jasno i razumljivo.

[51] Vidjeti u tom smislu presudu Caja de Ahorros (t. 41. i 42.).

[52] Vidjeti u tom smislu presudu Caja de Ahorros (t. 43.).

[53] Taj odgovor počiva na pretpostavci prema kojoj se zakon kojim se prenosi članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 ne primjenjuje retroaktivno.

74. S obzirom na prethodno navedeno, na treće pitanje valja odgovoriti da, ako u trenutku sklapanja spornog ugovora članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 još nije bio prenesen u nacionalno pravo, nacionalni sud u svakom slučaju treba moći ocijeniti nepoštenost određene ugovorne odredbe u smislu članka 3. te direktive, neovisno o pitanju odnosi li se ta odredba, s jedne strane, na glavni predmet ugovora ili na primjerenost cijene i naknade te, s druge strane, na usluge koje treba pružiti ili robu koju treba isporučiti kao protučinidbu, i to čak i ako ju je prodavatelj robe ili pružatelj usluge prethodno jasno i razumljivo sastavio.

### *4. Zahtjev „transparentnosti" u smislu članka 5. Direktive 93/13 (četvrto pitanje)*

75. Sud koji je uputio zahtjev svojim četvrtim pitanjem u biti želi znati treba li, i po potrebi u kojim uvjetima, smatrati da je ugovorna odredba, kao što je sporna ugovorna odredba o kojoj je riječ u glavnom postupku, kojom se predviđa da se sportaš kao protučinidbu za pružanje usluga sportskog razvoja i potpore karijeri obvezuje platiti naknadu u iznosu od 10 % svojih prihoda ostvarenih tijekom sljedećih 15 godina, sročena „jasno i razumljivo" u smislu članka 5. Direktive 93/13.

76. Konkretnije, to se pitanje odnosi na opseg i prirodu transparentnosti koji su svojstveni ugovornoj odredbi koju se ne smatra nepoštenom. U tom pogledu valja podsjetiti na to da, u skladu s člankom 5. Direktive 93/13, s jedne strane, u slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo i, s druge strane, ako postoji sumnja oko značenja neke odredbe, prednost ima tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača.

77. Kad je riječ o zahtjevu transparentnosti ugovornih odredbi, kako proizlazi iz članka 5. ili članka 4. stavka 2. te direktive, Sud je naglasio da se taj zahtjev ne može svoditi samo na razumljivost ugovornih odredbi na formalnoj i jezičnoj razini, nego da naprotiv taj zahtjev koji se tom direktivom utvrđuje u pogledu jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi, treba shvatiti u širem smislu, s obzirom na to da sustav zaštite koji je uspostavljen navedenom direktivom počiva na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na trgovca, posebno u pogledu razine informiranosti [54].

78. Dakle, navedeni zahtjev transparentnosti nalaže ne samo da ugovorna odredba mora dotičnom potrošaču biti razumljiva na formalnoj i jezičnoj razini [55], nego i da prosječni potrošač koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću može shvatiti konkretno funkcioniranje te odredbe i samim time na osnovi preciznih i razumljivih kriterija procijeniti potencijalno značajne ekonomske posljedice koje bi takva ugovorna odredba mogla imati na njegove financijske obveze [56].

[54] Vidjeti presude od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, t. 72.), od 20. rujna 2017., Andriciuc i dr. (C-186/16, u daljnjem tekstu: presuda Andriciuc, EU:C:2017:703, t. 44. i navedenu sudsku praksu), i Caixabank (t. 36. i navedenu sudsku praksu).

[55] To podrazumijeva, s jedne strane, da je potrošač imao stvarnu mogućnost upoznati se s ugovornom odredbom prije sklapanja ugovora i, s druge strane, da su različite odredbe razumljive po pitanju jasnoće teksta i specifičnosti terminologije, kao i, prema potrebi, u odnosu na druge ugovorne odredbe. U tom pogledu isto tako valja uzeti u obzir položaj ili stajalište potrošačâ na koje se relevantne odredbe odnose (vidjeti u tom smislu presudu od 23. travnja 2015., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, t. 48. i 50.).

[56] Vidjeti presude 18. studenoga 2021., A. S. A. (C-212/20, EU:C:2021:934, t. 42. i navedenu sudsku praksu) i Caixabank (t. 37. i navedenu sudsku praksu). Sud je dodatno pojasnio zahtjev transparentnosti, osobito kad je riječ o ugovornim odredbama koje su ključne za opseg obveza koje potrošači prihvaćaju, na primjer u pogledu ugovornih odredbi koje su bitne za utvrđivanje plaćanja na koja se potrošači obvezuju na temelju ugovora o kreditu. Neke od tih presuda posebno se odnose na ugovore o hipotekarnom kreditu (sklopljene) u stranoj valuti ili indeksirane uz stranu valutu (vidjeti Komisijine smjernice (str. 26. i 27.)).

79. Slijedom navedenog, zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena podrazumijeva obvezu da ugovor transparentno izloži konkretno funkcioniranje mehanizma na koji upućuje dotična odredba kao i, ako je to potrebno, odnos između tog mehanizma i mehanizma utvrđenog drugim odredbama, tako da taj potrošač na temelju točnih i razumljivih kriterija bude u stanju procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze [57].

80. U ovom slučaju, sud koji je uputio zahtjev ističe da osoba C u trenutku sklapanja spornog ugovora, u pogledu vrijednosti pružene usluge i iznosa koji treba plaćati za navedenu uslugu, nije raspolagala svim informacijama na temelju kojih je mogla procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga mogu za nju proizaći. Iako je točno da nije na Sudu da provede takvu procjenu, sljedeći mi se elementi ipak čine relevantni za potrebe ocjene transparentnosti odredbe o kojoj je riječ.

81. Kao prvo, čini mi se da nije sporno da spornu ugovornu odredbu koja se odnosi na naknadu lako može razumjeti „prosječ[an] potroša[č] koji je u razumnoj mjeri obaviješten, pažljiv i oprezan” [58], i to na formalnoj i jezičnoj razini i s gledišta izračuna povezanog s naknadom koju osoba C duguje društvu A. Naime, čini mi se da se ne osporava da su osoba C i njezini roditelji bili u mogućnosti shvatiti konkretno funkcioniranje te odredbe na osnovi kriterija koji je precizan (izračun naknade je jednostavan jer iznosi „10 % svih neto prihoda ostvarenih tijekom trajanja ugovora”, odnosno tijekom unaprijed određenog razdoblja od petnaest godina) i razumljiv (uopće se ne upućuje na elemente koji metodu izračuna čine složenijom, kao što je eventualna indeksacija). Stoga se čini da nema nikakve dvojbe u pogledu toga da je sportaš mogao razumjeti upotrijebljenu metodu izračuna, naravno uz pretpostavku da je društvo A pojasnilo što predstavljaju „svi neto prihodi”.

82. Kao drugo, s obzirom na to da objektivno nije bilo moguće predvidjeti točan iznos naknade jer on ovisi o iznosu prihoda koje će osoba C tek ostvariti, zahtjev transparentnosti treba, u skladu sa sudskom praksom Suda, ocijeniti u odnosu na elemente kojima je prodavatelj robe ili pružatelj usluga raspolagao u trenutku sklapanja ugovora s potrošačem. Stoga se od prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne može zahtijevati da obavijesti potrošača o konačnim financijskim posljedicama njegova obvezivanja, koje ovise o budućim i nepredvidljivim događajima neovisnima o volji tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga [59].

83. Kao treće i u tom pogledu, Sud je odlučio da informacije koje je prodavatelj robe ili pružatelj usluga dužan priopćiti prije sklapanja ugovora ipak moraju potrošaču omogućiti donošenje razborite i informirane odluke, s jedne strane, o mogućem nastanku takvih događaja i, s druge strane, o posljedicama koje bi iz njih mogle proizići [60]. Stoga je na nacionalnom sudu da ocijeni, uzimajući u obzir sve okolnosti sklapanja tog ugovora, jesu li informacije koje mu je prodavatelj robe ili pružatelj usluga pružio prije sklapanja navedenog ugovora omogućile potrošaču da kao uobičajeno obaviješteni potrošač donese razboritu odluku uz potpuno poznavanje posljedica sklapanja tog ugovora. U tom će pogledu nacionalni sud osobito biti dužan ocijeniti je li društvo A osobu C obavijestilo o širokom rasponu svih usluga koje nudi [61], kao i njihovu trajanju,

[57] Vidjeti presudu Andriciuc (t. 45. i navedenu sudsku praksu).

[58] Odnosno, kriterij procjene primijenjen u okviru analize Direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi (vidjeti uvodnu izjavu 18. te direktive).

[59] Presuda od 12. siječnja 2023., D. V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice) (C-395/21, u daljnjem tekstu: presuda D. V., EU:C:2023:14, t. 43.)

[60] Vidjeti po analogiji presudu D. V. (t. 42. i 43. i navedenu sudsku praksu).

[61] Vidjeti bilješku 6. ovog mišljenja.

tako da je osoba C mogla procijeniti njihovu vrijednost u cjelini u odnosu na naknadu koju bi potencijalno trebala platiti tom društvu jer se odluka o ugovornom obvezivanju s navedenim društvom zapravo trebala logično donijeti upravo na temelju tih dvaju elemenata.

84. S obzirom na sva prethodna razmatranja, na četvrto pitanje valja odgovoriti da članak 5. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se zahtjevom prema kojem ugovorne odredbe budu sročene „jasno i razumljivo" poduzetniku koji nudi usluge sportskog razvoja i potpore karijeri, nalaže da mladom sportašu pruži dostatne informacije kako bi on mogao donijeti jasnu odluku na temelju preciznih informacija, tako da ugovorna odredba treba biti ne samo razumljiva na formalnoj i jezičnoj razini, nego i potrošaču omogućiti da, s jedne strane, u cijelosti razumije, s jedne strane, znatne novčane posljedice do kojih bi ta ugovorna odredba mogla dovesti kad je riječ o njegovim financijskim obvezama i, s druge strane, shvati primjerenost u odnosu na ukupnu vrijednost usluga koje taj poduzetnik nudi.

### *5. Nepoštenost ugovorne odredbe o naknadi s obzirom na članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 (peto pitanje)*

85. Sud koji je uputio zahtjev svojim petim pitanjem u biti pita uzrokuje li sporna ugovorna odredba na štetu potrošača znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlima iz ugovora, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, s obzirom na to da se njome ne utvrđuje veza između vrijednosti pružene usluge i njezina troška za potrošača. Tim se pitanjem stoga nastoji ocijeniti nepoštenost sporne ugovorne odredbe i osobito usklađenost izračuna naknade iz ugovora o kojem je riječ s člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13.

86. Najprije, čini mi se korisnim iznijeti nekoliko pojašnjenja o ocjeni eventualne nepoštenosti sporne ugovorne odredbe.

87. S jedne strane, važno je podsjetiti na to da se može smatrati da je ta ugovorna odredba relevantna kako s obzirom na „glavni predmet ugovora"[62] tako i s obzirom na „primjerenost cijene i naknade"[63] u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 93/13. Stoga je, na temelju te odredbe, takva odredba obuhvaćena područjem primjene te direktive, ali je ocjena njezine nepoštenosti na temelju članka 3. stavka 1. navedene direktive isključena ako ispunjava zahtjev transparentnosti proizašle iz te direktive. Prema tome, analiza u nastavku relevantna je samo ako sud koji je uputio zahtjev zaključi da sporna ugovorna odredba ne ispunjava zahtjev transparentnosti jer okolnost da odredba nije sastavljena jasno i razumljivo sama po sebi ne znači da je ta ugovorna odredba nepoštena[64] ili da može ocijeniti nepoštenost s obzirom na to da se članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 ne primjenjuje u ovom slučaju jer ta odredba u trenutku sklapanja spornog ugovora još nije

[62] U smislu da se tom odredbom „utvrđuju bitne činidbe tog ugovora koje ga kao takve određuju" (vidjeti presudu Andriciuc (t. 35. i navedenu sudsku praksu)).

[63] U smislu da se navedena odredba odnosi na „odnos kvalitete i cijene ponuđene robe ili usluge" (vidjeti devetnaestu uvodnu izjavu Direktive 93/13).

[64] Vidjeti analizu u okviru četvrtog prethodnog pitanja iz presude Banco Santander (t. 66. i navedenu sudsku praksu). Međutim, nacionalnim zakonodavstvom može se predvidjeti da nedostatak transparentnosti može izravno dovesti do ništavosti odredbi, a da se pritom ne treba primijeniti kriterij nepoštenosti na temelju članka 3. stavka 1. Direktive 93/13. Vidjeti i Komisijine smjernice (str. 19.).

bila prenesena u latvijsko pravo [65]. U svakom slučaju, transparentnost ugovorne odredbe, koja se zahtijeva u članku 5. te direktive, jedan je od ključnih elemenata o kojima isto tako treba voditi računa prilikom ocjenjivanja njezine nepoštenosti [66].

88. S druge strane, valja pojasniti da se nadležnost Suda u tom području odnosi na tumačenje pojmova Direktive 93/13 kao i na kriterije koje nacionalni sud može ili mora primijeniti nakon ispitivanja neke ugovorne odredbe u vezi s odredbama te direktive, pri čemu se podrazumijeva da je na navedenom sudu da donese odluku, uzimajući u obzir te kriterije, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe ovisno o okolnostima koje su svojstvene predmetnom slučaju. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na davanje sudu koji je uputio zahtjev naznaka o kojima potonji sud mora voditi računa [67].

89. S obzirom na ta pojašnjenja, valja podsjetiti na to da se člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13 određuje da se ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlima iz tog ugovora. Iz toga slijedi da je na nacionalnom sudu da, s obzirom na sve okolnosti slučaja, ispita, kao prvo, moguće nepoštovanje zahtjeva „dobre vjere" i kao drugo, postojanje eventualne „znatnije neravnoteže" na štetu potrošača, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13 [68].

90. S jedne strane, kad je riječ o zahtjevu „dobre vjere", u šesnaestoj uvodnoj izjavi te direktive pojašnjava se, među ostalim, da „prodavatelj robe ili pružatelj usluga možda ispunjava [taj] uvjet […] ako postupa pošteno i pravedno u odnosu na drugu stranu o čijim zakonitim interesima mora voditi računa" i da nacionalni sud „posebnu pozornost treba posvetiti jačini polazišta pregovaračkih strana, zatim je li potrošač bio naveden da prihvati odredbu i je li roba ili usluga prodana ili pružena na temelju posebne narudžbe potrošača" [69]. Nacionalni sud stoga mora u tu svrhu provjeriti može li prodavatelj robe ili pružatelj usluga, kada na pošten i pravičan način posluje s potrošačem, razumno očekivati da će ovaj prihvatiti takvu ugovornu odredbu prilikom pojedinačnih pregovora [70].

91. S druge strane, kad je riječ o zahtjevu koji se odnosi na „znatniju neravnotežu" u pravima i obvezama stranaka proizašlima iz ugovora, na koju se konkretno odnosi peto prethodno pitanje, Sud je naveo da osobito valja voditi računa o pravilima koja se primjenjuju u nacionalnom pravu u slučaju da se stranke o tome nisu dogovorile, kako bi se procijenilo stavlja li taj ugovor i, ako je to slučaj, u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj od onog predviđenog nacionalnim pravom koje je na snazi [71]. Naime, zahvaljujući takvoj usporednoj analizi nacionalni sud može ocijeniti stavlja li ugovor potrošača u nepovoljniji pravni položaj u odnosu na onaj predviđen nacionalnim pravom koje je na snazi i ako da, u kojoj mjeri to čini [72]. Međutim, ako ne postoje dodatne relevantne odredbe predviđene nacionalnim zakonodavstvom (kao što to može biti slučaj kad je riječ o određivanju naknade u okviru ugovora za „perspektivne" sportaše), znatniju

[65] Vidjeti analizu u okviru trećeg prethodnog pitanja. Vidjeti i Komisijine smjernice (str. 24. i bilješka 163.), u skladu s kojima se sudovima u nacionalnom pravu može dati mogućnost procjene primjerenosti cijene čak i kad su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.

[66] Vidjeti u tom smislu presude od 26. travnja 2012., Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 27. i 28.) i Banco Santander (t. 66.) Primjerice, u skladu s točkom 1. podtočkom (e) Priloga Direktivi 93/13 i njezinom dvadesetom uvodnom izjavom, činjenica da potrošač nije imao stvarnu mogućnost pregledati ugovornu odredbu upućuje na njezinu nepoštenost.

[67] Presuda Banco Santander(t. 50. i navedenu sudsku praksu)

[68] Presuda Banco Santander (t. 63. i navedenu sudsku praksu)

[69] Vidjeti u tom smislu presudu Banco Primus (t. 59. i navedenu sudsku praksu).

[70] Presuda Banco Santander (t. 64. i navedenu sudsku praksu)

[71] Presuda Banco Santander (t. 65. i navedenu sudsku praksu)

[72] Vidjeti u tom smislu presudu Banco Primus (t. 59. i navedenu sudsku praksu).

neravnotežu valja ocijeniti uzimajući u obzir druge referentne elemente, kao što su poštene i pravične tržišne prakse na dan sklapanja ugovora u pogledu naknade u području sporta o kojem je riječ [73] ili usporedba prava i obveza stranaka na temelju određenog ugovora, s obzirom na njegovu prirodu i povezane ugovorne odredbe [74]. Isto se tako čini bitnim, u tu svrhu, provesti ispitivanje pravnog položaja u kojem se navedeni potrošač nalazi s obzirom na sredstva koja ima na raspolaganju, u skladu s nacionalnim propisima, za sprečavanje korištenja nepoštenih ugovornih odredbi [75]. Naposljetku, u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13, nacionalni je sud dužan procijeniti nepoštenost ugovorne odredbe tako da u obzir uzme prirodu robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe navedenog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi [76].

92. Na sudu koji je uputio zahtjev je da ocijeni situaciju o kojoj je riječ u glavnom postupku uzimajući u obzir navode navedene u točkama 89. do 91. ovog mišljenja, nakon što provjeri elemente koji proizlaze iz činjeničnog okvira ovog predmeta i nacionalnog pravnog okvira.

93. U ovom će slučaju, kao što to proizlazi iz elemenata spisa podnesenog Sudu, sud koji je uputio zahtjev trebati provjeriti sadržava li nacionalno zakonodavstvo koje se odnosi na ugovore za „perspektivne" sportaše odredbe o naknadi od kojih sporni ugovor odstupa. Ako takvo zakonodavstvo ne postoji, na tom je sudu da uzme u obzir poštene i pravične tržišne prakse u pogledu naknade za usluge u području sporta o kojem je riječ, koje su postojale u trenutku sklapanja tog ugovora. Usto, u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13, navedeni sud trebat će uzeti u obzir prirodu usluga na koje se odnosi navedeni ugovor i provjeriti može li sporna ugovorna odredba biti nepoštena zbog toga što, ovisno o slučaju, ne postoji veza između vrijednosti usluge koju je pružilo društvo A i naknade za tu uslugu koju treba platiti osoba C.

94. U tom mi se pogledu čini da će sud koji je uputio zahtjev, u okviru ocjene eventualne znatnije neravnoteže u pravima i obvezama stranaka, trebati uzeti u obzir pitanje može li pružatelj usluga dokazati da je naknada u iznosu od 10 % svih prihoda koje osoba C ostvari tijekom trajanja spornog ugovora stvarno povezana s uslugama koje je pružilo društvo A te odgovara li takva naknada tržišnoj vrijednosti u području sporta o kojem je riječ. Čini mi se da se potpuna neproporcionalnost između pružene usluge i plaćene cijene ne može prihvatiti čak i ako se dopušta nacionalnim zakonodavstvom ili ako njime nije izričito zabranjena [77].

95. Međutim, u tom mi se pogledu čini važno da taj sud uzme u obzir sljedeće elemente koji idu u korist nepostojanju „znatnije neravnoteže": i. činjenicu da takva naknada dospijeva samo ako ti prihoda iznose najmanje 1500 eura mjesečno; ii. činjenicu da je, u skladu s spornim ugovorom, osoba C mogla odlučiti jednostrano raskinuti ugovor bez plaćanja naknada u slučaju da je, među ostalim, odlučila odustati od ostvarivanja profesionalne karijere [78]; i iii. činjenica da je društvo A pružalo usluge bez jamstva da će osoba C postići očekivani rezultat, odnosno postati profesionalni sportaš, što znači da je ugovor po samoj svojoj prirodi sadržavao čimbenik znatnog rizika za to

[73] Vidjeti po analogiji presudu Banco Santander (t. 65. i navedenu sudsku praksu).

[74] Vidjeti u tom smislu presudu Banco Primus (t. 67. prva alineja). Vidjeti i Komisijine smjernice (str. 33. i bilješka 241.).

[75] Vidjeti presudu od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, t. 68.).

[76] Presuda Banco Primus (t. 61. i navedenu sudsku praksu)

[77] Vidjeti po analogiji presude od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, t. 79.), koja se odnosila na ugovornu odredbu kojom se snošenje svih troškova zasnivanja i brisanja hipoteke stavlja na teret korisnika kredita, a u kojoj je Sud odlučio da troškovi prebačeni na tog korisnika kredita moraju odgovarati stvarno pruženim uslugama, i od 16. ožujka 2023., Caixabank (Naknada za obradu zahtjeva za zajam) (C-565/21, EU:C:2023:212, t. 59.), koja se odnosila na odredbu o naknadi za obradu zahtjeva za zajam kojom se, kako bi se smatralo da ne može nepovoljno utjecati na pravni položaj potrošača predviđen u nacionalnom pravu, na teret potrošača na temelju te naknade mogao staviti samo iznos razmjeran iznosu zajma.

[78] Tu će tvrdnju, koja se temelji isključivo na naznakama koje je društvo A pružilo na raspravi, sud koji je uputio zahtjev trebati provjeriti.

društvo [79]. Naime, u tom mi se pogledu čini da će sud koji je uputio zahtjev trebati uzeti u obzir okolnost da naknada koju prima osoba C neće služiti samo za financiranje usluga koje društvo A pruža osobi C, nego i svim drugim perspektivnim sportašima koji su s navedenim društvom sklopili slične ugovore (osobito onim koji nisu postali profesionalni sportaši) i to možebitno tijekom više godina. Stoga će biti potrebno ocijeniti sustav u cijelosti.

96. Naposljetku, taj će sud svejedno trebati uzeti u obzir i elemente koji idu u korist postojanju neravnoteže, a osobito činjenicu da se ne čini da sporni ugovor sadržava odredbu kojom se predviđa mogućnost da se stranke dogovore o smanjenju obveza mladog sportaša ili izmjeni trajanja tog ugovora, primjerice, nakon što mladi sportaš postane punoljetan ili ovisno o važnosti i trajanju primljenih usluga s obzirom na to da se takva odredba obično uvodi kako bi se uzeo u obzir interes mladog sportaša.

97. S obzirom na sva prethodna razmatranja, na peto pitanje valja odgovoriti da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je za ocjenu eventualne nepoštenosti odredbe u ugovoru o pružanju usluga potpore razvoju i sportskoj karijeri, kojom se predviđa da se mladi sportaš, koji se nalazi u svojstvu potrošača, kao protučinidbu za pružanje tih usluga obvezuje platiti naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih petnaest godina ako postane profesionalni sportaš, relevantno moguće nepoštovanje zahtjeva „dobre vjere” i postojanje eventualne „znatnije neravnoteže” na štetu potrošača, pri čemu se pojašnjava da je potrebno uzeti u obzir, među ostalim, postojanje pravila koja se primjenjuju u nacionalnom pravu u slučaju da se stranke o tome nisu dogovorile, kako bi se procijenilo stavlja li taj ugovor i, ako je to slučaj, u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj od onog predviđenog nacionalnim pravom koje je na snazi, i, ako takva pravila ne postoje, tržišne prakse na dan sklapanja navedenog ugovora u pogledu naknade u području sporta o kojem je riječ, pod uvjetom da su poštene i pravične, kao i prirodu robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi te osobito odgovara li naknada koja se zahtijeva tržišnoj vrijednosti u području sporta o kojem je riječ, imajući posebno na umu rizik koji za prodavatelja robe ili pružatelja usluga podrazumijeva činjenica da ne postoji jamstvo primanja naknade ako mladi sportaš ne postane profesionalni sportaš.

*6. Neobvezujuća priroda nepoštene ugovorne odredbe u smislu članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 (šesto pitanje)*

98. Sud koji je uputio zahtjev svojim šestim pitanjem u biti pita protivi li se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13, u slučaju kad se utvrdi da je ugovorna odredba nepoštena u smislu njezina članka 3. stavka 1., to da nacionalni sud iznos koji duguje potrošač može smanjiti na iznos troškova koje je pružatelj usluga stvarno snosio u okviru izvršenja ugovora.

99. Iz toga slijedi da se šesto pitanje odnosi na eventualnu mogućnost kojom sud koji je uputio zahtjev raspolaže u svrhu revizije ili izmjene odredbe ako smatra da je ta ugovorna odredba nepoštena.

[79] Vidjeti analogijom presudu od 16. ožujka 2010., Olympique Lyonnais (C-325/08, EU:C:2010:143, t. 42.)

100. U tom pogledu valja podsjetiti na to da se člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13 određuje da nepoštene ugovorne odredbe upotrijebljene u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem nisu obvezujuće za potrošača, kako je predviđeno nacionalnim pravom o kojem je riječ. Tom se odredbom predviđa i da ugovor i dalje obvezuje stranke na temelju tih odredaba ako može i dalje važiti bez tih nepoštenih ugovornih odredbi.

101. Kao što je to Sud naglasio u više navrata, radi se o odredbi s obvezujućim učinkom kojoj je cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja između njih može ponovno uspostaviti jednakost [80]. Usto, s obzirom na prirodu i važnost javnog interesa na kojem se zasniva zaštita koja se potrošačima osigurava tom direktivom, njezin članak 6. valja smatrati pravnim pravilom ekvivalentnim nacionalnim pravilima koja, u okviru unutarnjeg pravnog poretka, imaju status pravnih pravila javnog poretka [81].

102. Tako je Sud već odlučio da članak 6. stavak 1. te direktive treba tumačiti na način da u načelu valja smatrati da ugovorna odredba koja je proglašena nepoštenom nikada nije ni postojala, tako da ona ne može utjecati na potrošača [82]. Prema tome, sudsko utvrđenje nepoštenosti takve ugovorne odredbe mora, u načelu, imati za posljedicu ponovnu uspostavu pravne i činjenične situacije u kojoj bi se potrošač nalazio da navedene ugovorne odredbe nije ni bilo [83].

103. U tom pogledu, kao prvo, iz toga slijedi da obveza nacionalnog suda da izuzme iz primjene nepoštenu ugovornu odredbu kojom se nalaže plaćanje iznosa za koje se uspostavilo da su neosnovani ima, u načelu, odgovarajući restitucijski učinak u odnosu na te iznose. Naime, nepostojanje takvog učinka moglo bi dovesti u pitanje preventivni učinak koji se člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, u vezi s njezinim člankom 7. stavkom 1., želi pridati utvrđenju nepoštenosti odredaba sadržanih u ugovorima koje je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluge sklopio s potrošačima [84]. A fortiori, ako, kao u ovom slučaju, potrošač nije izvršio plaćanja koja su se pokazala neosnovanima jer je odredba kojom se nalažu nepoštena, on ne može biti dužan čak ni djelomično platiti iznose dugovane na temelju te odredbe s obzirom na to da treba smatrati da potonja odredba nikad nije postojala [85]. Da to nije slučaj, predmetna odredba ostala bi djelomično obvezujuća te bi prodavatelj robe ili pružatelj usluga njezinom primjenom ostvario određenu korist.

104. Kao drugo, kad je riječ o mogućnosti izmjene ili revizije nepoštene ugovorne odredbe, Sud je smatrao da nacionalni sud nije ovlašten mijenjati ili revidirati sadržaj nepoštenih ugovornih odredaba, osim ako time pridonosi otklanjanju odvraćajućeg učinka na prodavatelje robe ili pružatelje usluga u smislu da te nepoštene ugovorne odredbe jednostavno ne primjenjuju na

[80] Presuda Banco Primus (t. 41. i navedena sudska praksa)

[81] Vidjeti presudu Gutiérrez Naranjo i dr. (t. 54. i navedenu sudsku praksu).

[82] Slijedom toga, iako je zadaća država članica u okviru svojeg nacionalnog prava definirati uvjete pod kojima se utvrđuje nepoštenost odredbe sadržane u ugovoru te pod kojima se proizvode konkretni pravni učinci tog utvrđenja, ono i dalje mora omogućavati ponovno uspostavljanje činjenične i pravne situacije u kojoj bi potrošač bio da te nepoštene ugovorne odredbe nije ni bilo, među ostalim, uspostavljanjem prava na povrat koristi koje je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluge neosnovano stekao na potrošačevu štetu na temelju navedene nepoštene ugovorne odredbe (vidjeti presude od 25. travnja 2024., Caixabank (Zastarni rok) (C-484/21, u daljnjem tekstu: presuda Zastarni rok, EU:C:2024:360, t. 15. do 20 i navedenu sudsku praksu), i Banco Santander (Početak tijeka zastarnog roka) (C-561/21, EU:C:2024:362, t. 18. do 23. i navedenu sudsku praksu)).

[83] Vidjeti presudu Zastarni rok (t. 15. i navedenu sudsku praksu).

[84] Vidjeti presudu Zastarni rok (t. 16. i 17. i navedenu sudsku praksu).

[85] Vidjeti po analogiji presudu od 21. ožujka 2024., Profi Credit Bulgaria (Dodatne usluge uz ugovor o kreditu) (C-714/22, EU:C:2024:263, t. 88.), u kojoj je Sud odlučio da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji omogućava obvezivanje potrošača na snošenje dijela troškova postupka ako je, nakon utvrđenja ništavosti ugovorne odredbe zbog njezine nepoštenosti, njegov zahtjev za povrat iznosa koje je neosnovano platio na temelju te odredbe tek djelomično prihvaćen zbog toga što je u praksi nemoguće ili pretjerano teško odrediti opseg prava tog potrošača na povrat tih iznosa.

potrošače [86]. Naime, Sud je izričito odlučio da se članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 ne može tumačiti na način da se njime nacionalnom sudu omogućuje da, u slučaju kada utvrdi nepoštenost odredbe o ugovornoj kazni u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, smanji iznos kazne stavljene na teret potrošaču, umjesto da u odnosu na njega u potpunosti izuzme iz primjene predmetnu odredbu. Sud je u tom pogledu smatrao da bi, uzimajući u obzir svrhu i opću strukturu te direktive, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u takvim ugovorima, takva mogućnost mogla naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. navedene direktive jer bi oslabila preventivni učinak prema poslovnim subjektima do kojeg inače dolazi jednostavnim izuzimanjem nepoštenih ugovornih odredbi od primjene u odnosu na potrošača, s obzirom na to da bi poslovni subjekti ostali u napasti da koriste takve odredbe znajući da bi nacionalni sudac, čak i kada bi ih morao proglasiti ništetnima, mogao nadopuniti ugovor koliko je potrebno da se zaštiti interes tih poslovnih subjekata [87].

105. Stoga smatram da, ako nacionalni sud utvrdi da je ugovorna odredba o kojoj je riječ nepoštena, mogućnost koja mu je dodijeljena radi revizije ili izmjene navedene ugovorne odredbe nije u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13. Taj sud može jedino poništiti nepoštenu ugovornu odredbu i zatim ispitati može li se ugovor s pravnog gledišta, na temelju nacionalnih pravnih pravila, održati na snazi bez navedene nepoštene ugovorne odredbe, što valja provjeriti na temelju objektivnoga pristupa [88].

106. S obzirom na prethodno navedeno, predlažem da se na šesto pitanje odgovori da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da u načelu treba smatrati da ugovorna odredba koja je proglašena nepoštenom nikada nije ni postojala, tako da ona ne može utjecati na potrošača, u pogledu kojeg treba ponovno uspostaviti pravnu i činjeničnu situaciju u kojoj bi se nalazio da te odredbe nije ni bilo, pri čemu mu nacionalni sud ne može naložiti plaćanje bilo kakvog iznosa na temelju naknade predviđene navedenom odredbom koja je proglašena nepoštenom, neovisno o tome je li on smanjen na iznos troškova koje je pružatelj usluga stvarno snosio u okviru izvršenja ugovora.

### *7. Doseg članaka 8. i 8.a Direktive 93/13 (sedmo i osmo pitanje)*

107. Svojim sedmim i osmim pitanjem, za koje predlažem da ih se ispita zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati, u slučaju da je članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 primjenjiv, s jedne strane, može li nacionalni sud, ako utvrdi da je iznos naknade očito neproporcionalan u odnosu na doprinos koji je dao pružatelj usluga, tu ugovornu odredbu proglasiti nepoštenom isključivo na temelju odredbi nacionalnog prava (sedmo pitanje) i, ako može, je li taj sud dužan, s druge strane, ako je riječ o ugovoru koji je sklopljen prije stupanja na snagu članka 8.a te direktive, uzeti u obzir isključivo informacije u pogledu odredbi koje je država članica donijela u skladu s člankom 8.

[86] Vidjeti presudu Gutiérrez Naranjo i dr. (t. 60. i navedenu sudsku praksu). Obvezujuća priroda članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 upućuje na to da se potrošači, u načelu, ne mogu odreći zaštite dodijeljene tom direktivom niti na temelju ugovora niti jednostranom izjavom (vidjeti Komisijine smjernice (str. 38.)).

[87] Presude od 30. svibnja 2013., Asbeek Brusse i de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, t. 58. i 59. te navedena sudska praksa) i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 53. i 54. te navedenu sudsku praksu). Sud je u istom smislu odlučio da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 protivi nacionalna sudska praksa kojom se vremenski ograničavaju restitucijski učinci vezani za sudsko utvrđenje nepoštenosti, u smislu članka 3. stavka 1. te direktive, odredbe sadržane u ugovoru koji je prodavatelj robe odnosno pružatelj usluge sklopio s potrošačem, samo na iznose koji su neosnovano plaćeni na temelju te odredbe nakon donošenja odluke kojom je sudskim putem utvrđena ta nepoštenost (vidjeti presudu Gutiérrez Naranjo i dr. t. 75.).

[88] Vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, t. 39. i navedenu sudsku praksu).

navedene direktive i koje je ta država članica dostavila Komisiji na temelju članka 8.a te direktive ako je navedena država članica navela da se njezinim zakonodavstvom ne prekoračuju minimalna pravna pravila predviđena tom direktivom (osmo pitanje).

108. Budući da su ta dva pitanja, koja su usko povezana, istaknuta u slučaju da se člankom 4. stavkom 2. Direktive 93/13 nacionalnom sudu onemogućuje da ocijeni eventualnu nepoštenost ugovorne odredbe kao što je ona o kojoj je riječ u glavnom postupku, a da, s obzirom na odgovor koji predlažem na treće pitanje, takav sud treba moći ocijeniti nepoštenost ako članak 4. stavak 2. te direktive u trenutku sklapanja ugovora nije bio prenesen u nacionalno pravo, smatram da na njih ne treba odgovoriti.

109. U svakom slučaju i radi iscrpnosti, s jedne strane, kad je riječ o sedmom pitanju, kao što se to navodi u točki 67. ovog mišljenja, podsjećam na to da je Direktiva 93/13 obuhvaćena područjem minimalnog usklađivanja i da države članice stoga na temelju članka 8. te direktive mogu osigurati viši stupanj zaštite od onog koji je u njoj predviđen, pod uvjetom da je to u skladu s ciljevima koji se njome nastoje postići. Drugim riječima, države članice mogu se pozvati na članak 8. navedene direktive kako bi donijele odredbe kojima se proširuje spektar ugovornih odredaba čija se nepoštenost može ocjenjivati, tim što ga proteže na druge takve odredbe, među ostalim, one koje se odnose na glavni predmet ugovora ili primjerenost odnosa kvalitete i cijene, i to čak i ako su sastavljene jasno i razumljivo [89].

110. S druge strane, kad je riječ o osmom pitanju, valja podsjetiti na to da se člankom 8.a Direktive 93/13 državama članicama koje donose odredbe u skladu s njezinim člankom 8. nalaže da Komisiju obavijeste o donošenju navedenih odredbi i o svim naknadnim izmjenama, a posebno: ako se tim odredbama procjena nepoštenosti proširuje na pojedinačno dogovorene ugovorne odredbe ili na prikladnost cijene ili naknade, ili ako te odredbe sadržavaju popise ugovornih odredaba koje se smatra nepoštenima. Prema informacijama kojima raspolaže Komisija, Republika Latvija nije poslala obavijest ni o jednoj mjeri na temelju članka 8.a koja prekoračuje minimalna pravna pravila predviđena Direktivom 93/13. Međutim, to nipošto ne utječe na mogućnost primjene nacionalnih zakonodavnih tekstova kojima se nastoji povećati zaštita potrošača jer članak 8.a te direktive ne veže nikakvu pravnu posljedicu za to da država članica nije poslala obavijest o svojem zakonodavstvu. Drugim riječima, neobavješćivanje o takvoj nacionalnoj mjeri ne znači da se ona ne može primijeniti u državi članici o kojoj je riječ. Naime, navedenom se direktivom ne predviđa da obavijest o odredbama donesenima na temelju članka 8.a te direktive predstavlja nužan uvjet da bi one bile valjane i imale obvezujući učinak. Stoga se na temelju toga što država članica nije poslala obavijest ne može temeljiti argument u prilog tomu da zakonodavstvo države članice o kojem je riječ nije stupilo na snagu ili nije obvezujuće.

### *8. Primjena članka 17. stavka 1. i članka 24. stavka 2. Povelje (deveto i deseto pitanje)*

111. Sud koji je uputio zahtjev svojim devetim pitanjem, u slučaju potvrdnog odgovora na prvo ili drugo pitanje, u biti nastoji utvrditi utjecaj članka 17. stavka 1. i članka 24. stavka 2. Povelje u ovom slučaju s obzirom na to da je, kao prvo, sporni ugovor obvezujuć za osobu C u razdoblju od petnaest godina i može imati znatne novčane posljedice i da je, kao drugo, osoba C u trenutku sklapanja tog ugovora bila maloljetna. Deseto se pitanje u biti odnosi na iste aspekte kao i deveto

[89] Vidjeti u tom smislu presudu Caja de Ahorros (t. 44.) i točke 71. do 74. ovog mišljenja.

pitanje te je postavljeno kao alternativa devetom pitanju, odnosno u slučaju niječnog odgovora na prvo ili drugo pitanje. S obzirom na odgovor koji preporučam da se da na prvo pitanje, na deseto pitanje nije potrebno odgovoriti.

112. Iz toga slijedi da sud koji je uputio zahtjev tim dvama pitanjima želi znati, s jedne strane, je li ugovor kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača koji je bio maloljetan u trenutku njegova sklapanja, s obzirom na njegovo trajanje i visinu naknade koja se njime predviđa, protivan „zaštiti interesa" djeteta u smislu članka 24. stavka 2. Povelje te pravu vlasništva propisanom njezinim člankom 17. te želi utvrditi, s druge strane, može li, s obzirom na Direktivu 93/13, ta okolnost utjecati na ocjenu nepoštenosti ugovorne odredbe.

113. Najprije, čini mi se korisnim podsjetiti na to da bi, ako Sud smatra, kao što to predlažem u svojem odgovoru na prvo pitanje, da je Direktiva 93/13 primjenjiva u glavnom predmetu, isto vrijedi kad je riječ o Povelji. Naime, na temelju njezina članka 51. stavka 1., odredbe Povelje odnose se, među ostalim, na države članice samo kada provode pravo Unije. Stoga valja poštovati temeljna prava koja se njome propisuju, među kojima su i ona predviđena njezinim člancima 17. (pravo vlasništva) i 24. (prava djeteta).

114. S jedne strane, kad je riječ o pravu vlasništva, prema mojim saznanjima, Sud dosad nije odlučio da članak 17. stavak 1. Povelje, kojim se općenito uređuje pravo vlasništva, ima bilo kakav poseban doseg što se tiče primjene Direktive 93/13. To mi se čini potpuno logično i dosljedno.

115. S druge strane, kad je riječ o pravima djeteta, člankom 24. stavkom 2. Povelje određuje se da „[u] svakom djelovanju koje se odnosi na djecu, bez obzira na to provode li ga tijela javne vlasti ili privatne institucije, primarni cilj mora biti zaštita interesa djeteta". Iako Sud tu odredbu, prema mojim saznanjima, nikad nije tumačio u okviru tumačenja Direktive 93/13, ona je široko formulirana te bi se, prema mojem mišljenju, trebala primjenjivati na akte, kao što je sporni ugovor, koji za maloljetnika o kojem je riječ uzrokuju potencijalno važne posljedice [90]. Takvo je utvrđenje potvrđeno člankom 3. stavkom 1. međunarodne Konvencije o pravima djeteta [91], na koji se izričito upućuje u objašnjenjima koja se odnose na članak 24. Povelje. U skladu s tim člankom 3. stavkom 1., treba uzeti u obzir najbolji interes djeteta u svim odlukama koje se odnose na djecu. Stoga se ta odredba općenito odnosi na sve odluke i sve postupke koji se izravno ili neizravno odnose na djecu [92], kao što je to istaknuo Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda [93]. Naime, izraz „najbolji interes djeteta" istodobno upućuje na materijalno pravo, načelo tumačenja i postupovno pravilo [94].

116. Budući da taj izraz upućuje na „načelo tumačenja", smatram da bi navedena odredba mogla biti relevantna prilikom tumačenja i primjene odredbi Direktive 93/13 ako je potrošač o kojem je riječ, kao u ovom slučaju, u trenutku sklapanja spornog ugovora bio maloljetan.

[90] Vidjeti u tom smislu i po analogiji presudu od 11. ožujka 2021., État belge (Vraćanje roditelja maloljetnika) (C-112/20, EU:C:2021:197, t. 36.).

[91] Koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela 20. studenoga 1989.

[92] Vidjeti u tom smislu i po analogiji presudu od 11. ožujka 2021., État belge (Vraćanje roditelja maloljetnika) (C-112/20, EU:C:2021:197, t. 37. i 38.).

[93] Vidjeti u tom pogledu Opće očitovanje br. 14 (2013.) Odbora za prava djeteta o pravu djeteta da njegov najbolji interes predstavlja primarni cilj (članak 3. stavak 1.), CRC/C/GC/14, t. 19.

[94] Presuda od 11. lipnja 2024., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Žene koje se poistovjećuju s vrijednošću rodne ravnopravnosti) (C-646/21, EU:C:2024:487, t. 73.), u kojoj se upućuje na Opće očitovanje br. 14 (2013.) Odbora za prava djeteta o pravu djeteta da njegov najbolji interes predstavlja primarni cilj (članak 3. stavak 1.), CRC/C/GC/14, t. 6.

117. Međutim, valja utvrditi da se u Direktivi 93/13 uopće ne spominje dob potrošača ni, a fortiori, njihovu maloljetnost. Članak 5. stavak 3. Direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi ipak sadržava posebnu odredbu o poslovnoj praksi koja se odnosi na „jasno prepoznatljiv[u] skupin[u] potrošača koji su […] posebno ranjivi". Među čimbenicima koji određuju tu ranjivost nalazi se, među ostalim, dob potrošača. Potonjom se direktivom stoga predviđa da predmetnu poslovnu praksu, ako je usmjerena na takvu skupinu, treba ocjenjivati sa „stajališta prosječnog člana te skupine" [95].

118. Stoga, iako Direktivu 93/13 valja tumačiti s obzirom na članak 24. stavak 2. Povelje, kako bi se eventualna nepoštenost ugovorne odredbe o kojoj je riječ ocijenila sa stajališta „prosječnog potrošača koji je u razumnoj mjeri obaviješten, pažljiv i oprezan", valja uzeti u obzir, mutatis mutandis, okolnost da je potrošač bio maloljetan i stoga posebno ranjiv. Naime, kao što se na to podsjetilo u točki 58. ovog mišljenja, u skladu s člankom 4. stavkom 1. Direktive 93/13, nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda usluga na koje se ugovor odnosi i „sve popratne okolnosti sklapanja ugovora", uključujući, ovisno o slučaju, maloljetnost potrošača.

119. Međutim, u ovom slučaju, iako maloljetnost potrošača može predstavljati okolnost koju će biti potrebno uzeti u obzir, također treba uzeti u obzir činjenicu da su maloljetnika u trenutku sklapanja spornog ugovora zastupali njegovi roditelji i da je taj ugovor potpisan svega jednu godinu prije punoljetnosti osobe C.

120. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem da se na deveto pitanje odgovori da članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s člankom 24. stavkom 2. Povelje, treba tumačiti na način da prilikom ocjenjivanja nepoštenosti ugovorne odredbe valja uzeti u obzir okolnost da potrošač o kojem je riječ, s obzirom na to da je u trenutku sklapanja ugovora bio maloljetan, pripada posebno ranjivoj skupini, ali pritom ne zanemariti druge okolnosti koje su postojale u trenutku sklapanja tog ugovora, kao što su činjenica da su tog maloljetnika zastupali njegovi roditelji i stupanj njegove zrelosti.

## V. Zaključak

121. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je uputila Augstākā tiesa (Senāts) (Vrhovni sud, Latvija) odgovori kako slijedi:

1. Članak 1. stavke 1. i 2. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim odredbama u potrošačkim ugovorima, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011.,

   treba tumačiti na način da je:

   ugovor o pružanju usluga sportskog razvoja i potpore karijeri sklopljen između, s jedne strane, prodavatelja robe ili pružatelja usluga koji svoju djelatnost obavlja u području treninga i razvoja sportaša i, s druge strane, maloljetnika kojeg su zastupali njegovi roditelji te koji prilikom sklapanja tog ugovora nije obavljao djelatnost u području sporta, u načelu obuhvaćen područjem primjene te direktive, pod uvjetom da su ispunjeni drugi uvjeti primjene utvrđeni u navedenoj direktivi.

[95] Vidjeti uvodne izjave 18. i 19. Direktive o nepoštenoj poslovnoj praksi.

2. Članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83,

   treba tumačiti na način da:

   ako u trenutku sklapanja gorenavedenog ugovora ta odredba još nije bila prenesena u nacionalno pravo, nacionalni sud u svakom slučaju treba moći ocijeniti nepoštenost ugovorne odredbe u smislu članka 3. te direktive, neovisno o pitanju odnosi li se ta odredba, s jedne strane, na glavni predmet ugovora ili na primjerenost cijene i naknade te, s druge strane, na usluge koje treba pružiti ili robu koju treba isporučiti kao protučinidbu, i to čak i ako ju je prodavatelj robe ili pružatelj usluge prethodno jasno i razumljivo sastavio.

3. Članak 5. Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83,

   treba tumačiti na način da se:

   zahtjevom da ugovorne odredbe budu sročene „jasno i razumljivo" poduzetniku koji nudi usluge sportskog razvoja i potpore karijeri, nalaže da mladom sportašu pruži dostatne informacije kako bi on mogao donijeti jasnu odluku na temelju preciznih informacija, tako da ugovorna odredba treba biti ne samo razumljiva na formalnoj i jezičnoj razini, nego i potrošaču omogućiti da u cijelosti razumije, s jedne strane, znatne novčane posljedice do kojih bi ona mogla dovesti kad je riječ o njegovim financijskim obvezama i, s druge strane, shvati primjerenost u odnosu na ukupnu vrijednost usluga koje taj poduzetnik nudi.

4. Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83,

   treba tumačiti na način da je:

   za ocjenu eventualne nepoštenosti odredbe u ugovoru o pružanju usluga potpore razvoju i sportskoj karijeri, kojom se predviđa da se mladi sportaš, koji se nalazi u svojstvu potrošača, kao protučinidbu za pružanje tih usluga obvezuje platiti naknadu u iznosu od 10 % prihoda koje će ostvariti tijekom sljedećih petnaest godina ako postane profesionalni sportaš, relevantno moguće nepoštovanje zahtjeva „dobre vjere" i postojanje eventualne „znatnije neravnoteže" na štetu potrošača, pri čemu se pojašnjava da je potrebno uzeti u obzir, među ostalim, postojanje pravila koja se primjenjuju u nacionalnom pravu u slučaju da se stranke o tome nisu dogovorile, kako bi se procijenilo stavlja li taj ugovor i, ako je to slučaj, u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj od onog predviđenog nacionalnim pravom koje je na snazi, i, ako takva pravila ne postoje, tržišne prakse na dan sklapanja navedenog ugovora u pogledu naknade u području sporta o kojem je riječ, pod uvjetom da su poštene i pravične, kao i prirodu robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi te osobito odgovara li naknada koja se zahtijeva tržišnoj vrijednosti u području sporta o kojem je riječ, imajući posebno na umu rizik koji za prodavatelja robe ili pružatelja usluga podrazumijeva činjenica da ne postoji jamstvo primanja naknade ako mladi sportaš ne postane profesionalni sportaš.

5. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83,

   treba tumačiti na način da:

u načelu treba smatrati da ugovorna odredba koja je proglašena nepoštenom nikada nije ni postojala, tako da ona ne može utjecati na potrošača, u pogledu kojeg treba ponovno uspostaviti pravnu i činjeničnu situaciju u kojoj bi se nalazio da navedene odredbe nije ni bilo, pri čemu mu nacionalni sud ne može naložiti plaćanje bilo kakvog iznosa na temelju naknade predviđene ugovornom odredbom koja je proglašena nepoštenom, neovisno o tome je li on smanjen na iznos troškova koje je pružatelj usluga stvarno snosio u okviru izvršenja ugovora.

6. Članak 3. stavak 1. i članak 4. stavak 1. Direktive 93/13, kako je izmijenjena Direktivom 2011/83, u vezi s člankom 24. stavkom 2. Povelje Europske unije o temeljnim pravima,

treba tumačiti na način da:

prilikom ocjenjivanja nepoštenosti ugovorne odredbe valja uzeti u obzir okolnost da potrošač o kojem je riječ, s obzirom na to da je maloljetan, pripada posebno ranjivoj skupini, ali pritom ne zanemariti druge okolnosti koje su postojale u trenutku sklapanja tog ugovora, kao što su činjenica da su tog maloljetnika zastupali njegovi roditelji i stupanj njegove zrelosti.